

Pécsi Tudományegyetem
Természettudományi Kar
Földrajzi Intézet

A rekreációs funkciók átalakulása és térbeli megjelenése a
Dunakanyar településein

Készítette: Buzsik Krisztina
Geográfus Msc

Témavezetők:
Dr. Jónás-Berki Mónika
Dr. Pirisi Gábor

Pécs, 2013.

Tartalom

1.	Bevezetés.....	1
1.1.	Problémafelvetés, témaválasztás indoklása.....	1
1.2.	A vizsgálat célja	3
2.	Kutatástörténeti áttekintés	4
2.1.	Természetföldrajzi kutatások	4
2.2.	Idegenforgalmi kutatások.....	4
2.3.	Szuburbanizációs vizsgálatok	5
3.	Kutatásmódszertan	7
3.1.	A kutatási módszer kiválasztása.....	7
3.2.	Az vizsgált települések meghatározása	7
3.3.	A vizsgált mutatók ismertetése	9
4.	Területi lehatárolás.....	11
4.1.	Természetföldrajzi lehatárolás	11
4.2.	Kultúrtáj lehatárolása	13
4.3.	Az üdülőkörzet lehatárolása.....	15
5.	Eredmények.....	21
5.1.	Általános adatok.....	21
5.1.1.	Népesség.....	21
5.1.2.	Lakásállomány	22
5.1.3.	Üdülők számának alakulása	23
5.1.4.	Közműellátottság.....	26
6.	Nagymaros esettanulmány	38
7.	Visegrád esettanulmány	49
8.	Összegzés	58
9.	Irodalomjegyzék.....	61

1. Bevezetés

1.1. Problémafelvetés, témaválasztás indoklása

A geográfia széleskörű vizsgálati spektrumában a településföldrajz, mint a társadalomföldrajz résztudománya, mindig is kiemelt szerepet kapott, elfogadott vizsgálati témákat vet fel. A turizmusföldrajz, amely viszonylag fiatal ága a földrajztudománynak (sok helyen azonban máig nem elismert), egy speciálisabb, a többi résztől jobban elkülöníthető területeket vizsgál, gyakran a gazdasági tudományok felé hajlik, hiszen szoros kapcsolat áll fent a két tudományterület között. A turizmusföldrajz egy-egy területet, desztinációt, többnyire a számára fontos jelző és mutatószámokkal vizsgál, illetve elemez, és ezeknek központi kérdéskörében az attrakció, a vonzerő áll, valamint ezen tényezők gyakorlatbeli hasznosíthatósága, a gazdasági környezetre gyakorolt hatása. Emellett többnyire megjelenik a természeti környezet, mint kiindulópont. Azonban igen kevés kutatási anyag vizsgálja a településföldrajz és a turizmusföldrajz kapcsolatát, azoknak egymásra hatását és egymás mellett élését.

Dolgozatomban e két részdiszciplína közötti kapcsolatot keresem, a Dunakanyar, mint kiemelt üdülőkörzet vizsgálatán keresztül. A turizmusban általában vendégszámra, vendégéjszaka-számra alapozva születnek kutatási eredmények, pedig érdekes vizsgálati területet céloz meg az a kérdés is, miszerint milyen változásokat hoz egy település életében a turizmus megjelenése (legyen szó például vendégszám és vendégéjszakaszám növekedéséről), annak fejlődése, fejlesztésének lehetősége. A turizmusföldrajz a települést, ahol turizmus alakul ki, általában egy zárt egységként, kompakt térként fogja fel, melyet meghatározott mutatókkal elemez és nem, vagy igen ritkán vizsgálja a településen belüli tér átalakításának folyamatát. Turizmusföldrajzi szempontból szintén másodlagos, bár azért időnként megjelenő kérdés, hogy miképpen alakítja ez a tevékenység a tájat, azáltal hogy egy adott desztinációban meghatározóvá válik az idegenforgalom.

Témaválasztásomat azzal indokolnám, hogy érdekesnek tartom két, egymáshoz közel álló tudományterület összekapcsolt vizsgálatát, eddigi társadalomföldrajzi tanulmányaim más látókörbe való helyezését. Számomra a Dunakanyar nem csak a kiemelt turisztikai üdülőkörzetet jelenti, amely meghatározó Magyarország turizmusában, hanem azt a tájat, melyhez személyes kapcsolat is fűz.

A Dunakanyar kiemelt szerepet foglal el a hazai turisztikai desztinációk körében, a magyar turisztikai kínálat egyik kiemelkedő területe. Ehhez az is hozzájárul, hogy a Duna

folyásiránya ezen a szakaszon fordul délnek, azonban a Börzsönynek és a Visegrádi-hegységnek köszönhetően nem egyszerű folyásirány-változásról van szó, mint egy alföldi síkságon végighaladó folyó esetében, hanem esztétikailag is egyedülálló. Emellett a terület történelmi, szellemi és kulturális szempontból is kimagasló, elég akár Visegrádra gondolnunk.

A Dunakanyar, mint a turizmus által igénybe vett terület jóval a szocializmus előtt megjelenik, már a 19. század végén kezdenek felértékelődni ezen települések a budapesti kereslet számára. A városi ember számára menedéket nyújtó hegy-víz találkozása mindig is vonzó tényező volt. A pihenés és feltöltődés reményében a területen korán megkezdődtek a telekvásárlások, üdülőépítések. A szocializmus évtizedeiben, kiemelt hangsúlyt fektetve a dolgozók nyaralásának és rekreálódásának elősegítésére, rendkívül sok helyen kezdett az állam üdülőépítésekbe, melyek vállalati üdülők voltak. Számos nagyvállalatnak volt ilyen típusú üdülőháza az ország turisztikailag frekventált településein. Ez a jelenség nagy arányban, és igen szépen megfigyelhető volt a Balatonon, de a Dunakanyarban is nagy számmal hozták létre ezeket a tájba nem illeszkedő, de magas férőhelyszámmal rendelkező építményeket.

A tömeges kitelepülések, lakossági szinten a 20. század második felétől jellemzőek, mikor a szabadidő (a fizetett szabadság megjelenésével) megnövekedésével az emberek igénye megnőtt a városon kívüli kikapcsolódásra és szabadidő eltöltésére. Megjelenik egyrészt a szabadidőlakás, másrészt a „második otthon zóna” vagy „második lakás” (Csordás L., 2010). A szabadidőlakás kategóriába (hétvégi ház) olyan telektulajdonosok tartoznak, akiknek nem éri meg az adott településről a munkahelyre ingázni, így ezek a házak inkább nyáron válnak a család lakhelyévé. Míg a második otthon zóna, már közelebb van a munkahelyhez, így nem csak a pihenést szolgálja, hanem akár otthonként is funkcionálhat bizonyos hónapokban.

A folyamat eredményeképp megjelenik egy valódi idegenforgalom, amikor az itt élők nyaralóikat bérbe adják az év valamely időszakára, ezt ma fizetővendéglátásnak hívjuk. Ez a kereslet hívta életre a szálláshelyek építését, melyek közül főként a panziókat és kempingeket kell kiemelni.

Másik oldalról a városból kitelepülők lakásokat és telkeket vásárolnak a területen és ezzel megkezdődik az állandó lakások számának növekedése, tehát egy szuburbán öv jön létre, ahonnan a lakók a fővárosba vagy a főváros közelébe ingáznak.

1.2. A vizsgálat célja

A dolgozat célja, hogy egy mintegy 30 évet felölelő időhorizontban (1978-tól 2011-ig) vizsgálja az épített környezet, a kultúrtáj átalakulását a turizmus nagyarányú megjelenéséhez kapcsolhatóan, kiemelten foglalkozva kilenc település elemzésével. Az üdülők szám változása, az infrastrukturális fejlesztések és vendégforgalmi adatok vizsgálata mellett, különös hangsúlyt helyeznek a településeken végbement településmorfológiai vizsgálatokra, melyhez a településrendezési tervekből és a helyi önkormányzatoktól nyernék adatokat. Terepi bejárással átfogó képet szerettem volna kapni a mai településképekről, valamint a régi állapotokról, melyek az üdülőházas és pihenőövezetekben lelhetők fel. Ezen változásokhoz kapcsolódóan érdekesnek tartottam megvizsgálni, a környezetre gyakorolt hatást is, mely vélhetően a Duna-Ipoly Nemzeti Park és az érintett települési önkormányzatok között kiélesedő helyzetben realizálódik. A Budapest szomszédságában fekvő Dunakanyar az agglomeráció része, így vizsgálata kiemelt jelentőséggel bír.

2. Kutatástörténeti áttekintés

A dolgozat témájából, illetve a kutatás helyszínéből kifolyóan, főleg hazai kutatók publikációira alapoztam a kutatástörténeti összefoglalót.

2.1. Természetföldrajzi kutatások

A dolgozat helyszíne a Dunakanyar, mint természeti táj, hiszen enélkül az egyedi környezet nélkül kevésbé lett volna vonzó a városi közönség számára. Lehatárolásával természetesen számtalan helyen foglalkoztak, így ebben a témában nagy mennyiségben áll rendelkezésre írásos anyag. A legtöbb segítséget a témában a *Magyarország kistájainak katasztere* összefoglaló kötet adta (Szerk.: Dövényi Z., 2010). Azonban „a geoszféra ritkán marad érintetlenül, a társadalom átalakító hatásának következtében vonzerővé vagy a turisztikai tevékenység természeti (fizikai) környezetévé válik”, írja Michalkó Gábor (2007).

Kertész Ádám (1988) a Dunakanyar környezetpotenciáljának vizsgálatával foglalkozik, különös tekintettel a szűkebben vett Dunakanyar magterületérekoncentrált művében, melyben az idegenforgalom hatásait is részletezi.

2.2. Idegenforgalmi kutatások

Áttekintésemet azzal kezdeném, hogy a folyóparti turizmus vizsgálata már korábban is kutatott terület volt, hazánkban az Észak-Kelet Magyarország folyóinak turizmusával már foglalkozott Tóth Géza – Dávid Lóránt és Újvári Krisztina (2009). Főként a szálláshelyekről, valamint az egyéb, turizmusból származó bevételekről találhatunk adatokat, azonban ez alapját képezheti egy későbbi összehasonlításnak is, mely azon alapszik, hogy hogyan használják ki a turizmusból származó előnyöket a két folyó partján fekvő települések.

A Dunakanyar vonzerejét többek között az adja, hogy a fővároshoz közvetlen közelében helyezkedik el, így a városi lakosság számára egy órán belül elérhető, mely a turizmusban igen fontos tényező. A távolság, az elérési idő, meghatározó abban a döntéselőkészítésben, melynek végeredménye az utazás. Mint ahogy „Az elérhetőség és az idegenforgalom kapcsolata” tanulmányban is megjelenik, az utazásoknál már nem passzív tényező a közlekedés, holott sokáig akként tekintettek rá. Azonban fontosnak tartom kiemelni, hogy „a jó elérhetőség önmagában nem jelenti a versenyképesség forrását” (Dávid L. – Tóth G., 2009), az eladhatóság érdekében szükséges egyéb előnyökkel is megjelenni a piacon. A

vizsgált terület szempontjából ez a kultúra és a természeti környezet speciális összefonódása. Ahogy a tanulmányban olvasható: „A fogadó idegenforgalmi régiók vonatkozásában messze kiemelkedik Budapest—Közép-Dunavidék. Ide az elméletileg előre jelzettnél jóval nagyobb mértékben érkeznek belföldi turisták. Ebben az idegenforgalmi régióba valamennyi turisztikai régióból több turista érkezik, mint az elméletileg várható lenne.” Azonban itt vigyázni kell, mert Budapest ebben az esetben eltolhatja a mércét, a maga fővárosi státuszával és széleskörű látnivalóival minden küldődesztináció valószínűsíthető elsődleges célpontja.

2.3. Szuburbanizációs vizsgálatok

A dolgozatban vizsgált jelenség egyik alapja a szuburbanizáció, amely a Dunakanyar menti kitelepülés mozgatórugója. A rendszerváltás után a budapesti agglomeráció döntéshelyzetbe került. „Az agglomeráció azon települései, amelyek elég szerencsés fekvéssel rendelkeznek ahhoz, hogy a nagyváros központjából kiáramló embereknek és a tőkének letelepedésre alkalmas helyet ajánlhassanak, a települések versenyében győztesek lesznek, és élő települések maradnak” (Tózsá I., 2002). Tózsá István szerint az élő településeknek megmarad népességmegtartó képességük, a beáramló új lakókkal egyetemben a gazdasági növekedés is számottevő lesz, így ezek a települések fejlődhetnek. Rámutat, hogy a településrendezési tervek zöld gyűrűt kívánnak vonni a város (Budapest) köré, éppen azokat a területeket vonva védettség alá, melyre piaci igény lenne. A szuburbanizáció témakörével számos tanulmányban Hardi Tamás is foglalkozik, például Pozsony és agglomerációja esetében, ami azért is különleges, mert határon átnyúló ingázást eredményez.

Kovács Katalin „A napos oldalon, avagy a szuburbanizáció a főváros határain innen és túl” (1999) című munkájában kifejti a rekreációs szuburbanizáció fogalmát, melyet főként a Dunakanyar menti településekben határoz meg, illetve a lakóhelyi szuburbanizáció fogalomkörét is tisztázza. Összességében a budapesti agglomerációban végbement változásokat vizsgálja a rendszerváltás utáni időszakról 1999-ig, emellett kitér a lakásállomány változás következményeire is, melynek gyökereit a szocializmus évtizedeiben keresi.

Munkámban kiemelten foglalkozom a településen megjelenő üdülők számával, második otthonokkal és szabadidő lakásokkal, melyeknél fontosnak tartom, hogy a definíciókat pontosan megállapítsuk. Csordás László több munkájában is foglalkozik ezen témakörrel, főként az Alföld területén vizsgálódva. Az ő írásaiból ismertem meg a fogalomkört, hiszen

más terminológiából átvett definíciókat fordított, egészített ki. A második otthonokat definiálni nagyon nehéz, minden terminológiában van eltérés, abban azonban közel egyetértenek, hogy egy olyan lakás, mely nem tölti be az állandó lakhelyet, hanem rendeltetésszerűen használják az évnek egy bizonyos részében. Hazánkban az 1970-es években vált szükségessé egy fogalom kialakítása, mely abból fakadt, hogy megjelentek a zártkertek és az üdülők. Ezeket magánhasználatú parcelláknak és magánerős üdülőknak nevezik, megkülönböztetve őket a vállalati üdülőtől (Csordás L., 2007).

“ A második otthon definíciója viszont tágabb jelentésű, mint az üdülő, s magában foglalja a városokban, illetve a városokon kívül található – nem csak szabadidő eltöltésével kapcsolatos – szálláshelyeket.” (Csordás L., 2007) Ezen kívül megkülönböztet további típusokat, aszerint, hogy az állandó lakhelytől milyen messze helyezkednek el. Ezek szerint az első típus, amikor „a második lakás az állandó lakhely településén belül található, melyeknek gyakran állandó lakás funkciójuk van. (...) Ezek közé kell sorolnunk a belterület lakóövezetében fekvő foglalkozás és képzésorientált második lakásokat.” Van, amikor a „ szabadidőlakás a nagyváros külső zónájában helyezkedik el, ahonnan még naponta megéri ingázni.” Az elérési idő növekedésével megjelennek a szünidei házak és nyaralók, melyek „általában régió kívüli távolságra fekszenek a nagyobb agglomerációktól, túlnyomórészt az idegenforgalmilag frekventált területeken.” (Csordás L., 2007)

Az irodalmi áttekintés alapján is elmondható, hogy összetett kutatási témával állunk szemben és ezért elengedhetetlen volt, hogy az egyes részterületeket alaposabban megismerjem.

3. Kutatásmódszertan

3.1. A kutatási módszer kiválasztása

A Dunakanyart kiemelt idegenforgalmi körzetként, idegenforgalmi földrajzilag, településföldrajzilag, valamint kultúrtájként vizsgálni összetett módszertani feladat volt, hiszen a több szféra egymásra hatásából adódóan más-más metodikai megközelítést igényelnek az egyes részek.

A vizsgált területet természetesen számos szakértő kutatta, több nézőpontból, de főképp természetföldrajzilag vagy idegenforgalmilag tartják érdekesnek elemzését, melyek vizsgálatánál jellemzően nem térnek ki a más szférákkal való kapcsolatrendszerére. Természetesen könnyíti a helyzetet, hogy Budapest agglomerációjának peremvidékeként a településföldrajzi elemzések gyakori célpontja, illetve üdülőkörzetként is kedvelt vizsgálati téma. A választott téma azonban mindezen folyamatok egymásra hatását hivatott vizsgálni, és melyekre ez a dolgozat próbál válaszokat adni.

A dolgozat domináns részét képezi a primer kutatás, melyet kiemelten fontosságúnak véltem a kutatási időszak alatt, és melynek során a személyes terepbejárást és az érintett önkormányzatok főépítészeivel, valamint e területek szakembereivel való beszélgetéseket tartottam fontosnak kiemelni.

3.2. Az vizsgált települések meghatározása

A kutatásba kilenc települést vontam be, melyek a Dunakanyar kiemelt üdülőkörzetbe tartoznak. A kutatást 1978-tól kezdtem, melynek okai a következők voltak. Az első, hogy törvényi jogszabály szerint ekkortól határolták le a Dunakanyart (1979), mint kiemelt üdülőkörzetet, így az idegenforgalmi statisztikai kiadványokban külön egységként, településekre lebontva foglalkoznak vele.

Másodsorban a szuburbanizáció az 1970-es évek végén és 1980-as évek elején erősödik fel, melynek eredményeképp megindul a tömeges kivándorlás a fővárosból. Igaz, hogy a kiköltözés, amint a vizsgálatok is igazolták, csak a terület déli, fővároshoz közeli településeit érintette igazán, de megítélésünk szerint a folyamathoz lazán kapcsolódott a második otthonoknak, hétvégi házak zónájának a kiépülése a Dunakanyar rekreációsszempontról kiemelt településein. Ennek a folyamatnak a háttere szintén ebben az évtizedben teremtődött meg.

Harmadrészt pedig a Bős-Nagymarosi vízlépcső építésének gondolatával egy teljesen más tájhasználat vette/vehette volna kezdetét, az addig a természettel többé-kevésbé harmonikus társadalom képe helyébe egy sokkal intenzívebb táj lehetősége merült fel.

A dolgozatban az alábbi településeket vizsgáltam a 30 éves időtávlatban: Dömös, Pilismarót, Visegrád, Zebegény, Nagymaros, Leányfalu, Szentendre, Tahitótfa és Szigetmonostor. A kiemelt üdülőkörzet települései a rendszerváltást követően folyamatosan változtak, volt, hogy kiestek települések ebből a körből, és volt, hogy ezek helyett újakat vontak be. Ez sok esetben megnehezítette a kutatást, hiszen nem mindig állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű, és minőségű adat. Így a lehatárolás komoly probléma volt, melyre megoldást kellett találni. A területi lehatárolás szerkezeti részben bővebben kifejtésre és indoklásra kerül, hogy mely települések miért kerültek bele a vizsgálatba, míg mások miért maradtak ki belőle. Érdekesség, hogy a rendszerváltásig Dunabogdány, amit egy elég karakteres Duna melletti településnek tartok, nem volt a kiemelt üdülőkörzet tagja és csak 2000-től vették bele az üdülőkörzetbe.

A primer kutatáson belül a későbbi táblázatok és diagramok, illetve térképek alapját az 1987-2010-ig tartó időszak kutatása adta, melyhez a Központi Statisztikai Hivatal éveként megjelenésre kerülő Megyei Statisztikai Évkönyvei, valamint az Idegenforgalmi Évkönyvek adták az adatokat. Itt tartom fontosnak kiemelni, hogy sok esetben a tízévenkénti adatok és az éves továbbvezetett adatok között igen nagy eltérések mutatkoznak, melyek nehezítették a kutatást. Az összegyűjtött adatokat rendszerezve az ArcGis 9.3 geoinformatikai szoftver segítségével értékeltem ki és jelenítettem meg grafikus formában.

A települések általános rendezési terveit, valamint az összevont rendezési terveket a VÁTI dokumentációs könyvtárában, valamint az önkormányzatoknál és a honlapokon keresztül értem el. A rendezési tervek elemzése során - amelyet kiegészített a GoogleMaps 2012-es frissítésű műholdfelvételeinek vizsgálata is - elsősorban a beépítés típusait, és annak változásait, az egyes funkcióknak a települési térben való megjelenését vizsgáltam a kiválasztott helyeken. Ezeket az eredménytérképeket az Adobe Illustrator, a Corel Draw és az Inkscape grafikai programok felhasználásával szerkesztettem.

Az egyik kérdéskör, amit vizsgálni szerettem volna, az üdülők kérdése volt, melyekről szintén kevés adat állt rendelkezésre és további nehézségeket okozott, hogy sok esetben ezek az üdülők már nem üdülőként vagy hétvégi házként funkcionálnak, hanem lakásokká,

otthonokká alakultak. Ezeket az eseteket nagyon nehéz mérni, így főként a terepi bejárásra hagyatkozhattam.

3.3. A vizsgált mutatók ismertetése

Az általános és a településmorfológiát vizsgáló adatok tekintetében az alábbi változókat vettem figyelembe:

- népesség száma
- lakásállomány
- épített lakások száma
- épített üdülők száma
- villamos energia háztartási fogyasztók
- közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások
- vezetékes és palackgáz fogyasztók
- vendéglátóhelyek száma

A későbbi (2000-es) népszámlálás alkalmával ezeket az adatokat részletesebben vizsgálták a statisztikai központ évkönyvei, így a fentebb említetteket az alábbi mutatókkal egészíthettem ki:

- állandó lakosságból a 18-59 évesek
- állandó lakosságból a 60 év felettiek
- az évben a vállalkozások által épített lakások
- az év folyamán saját használatra épített lakások

Az idegenforgalmi mutatóknál minden esetben fenntartással kell kezelni az adatokat, hiszen ezen a területen magas arányban számítani lehet a szürke vagy fekete vendégéjszakákra, ugyanis egy szezonálisan kiadott, magánkézben lévő üdülőről nem minden esetben érkezik be az önkormányzathoz adat. A statisztikai évkönyvekben 2000-ig csak kevés adatot találunk az üdülőkörzetek egyes településeire lebontva, majd ezt követően egységes sémát alkalmazhattam.

1978-tól 1999-ig az alábbi mutatókat vizsgáltam az idegenforgalom körében:

- szállodák száma és ezek férőhelyei
- egyéb szálláshelyek és férőhelyeik
- kereskedelmi szálláshelyek összesen

- üdülési szálláshelyek és férőhelyeik
- vendégek száma ezeken a szálláshelyeken
- vendégéjszakák száma a szálláshelyeken
- külföldi vendégek száma a szálláshelyeken

Az üdülési szálláshelyekről 1987-ben már nem találunk adatokat, és az évkönyvekben sincs említés más típusú adatról, ami az üdülési szálláshelyekre vonatkozna.

2000-től az átfogóbb és részletesebb elemzés érdekében az alábbi mutatószámokkal dolgoztam:

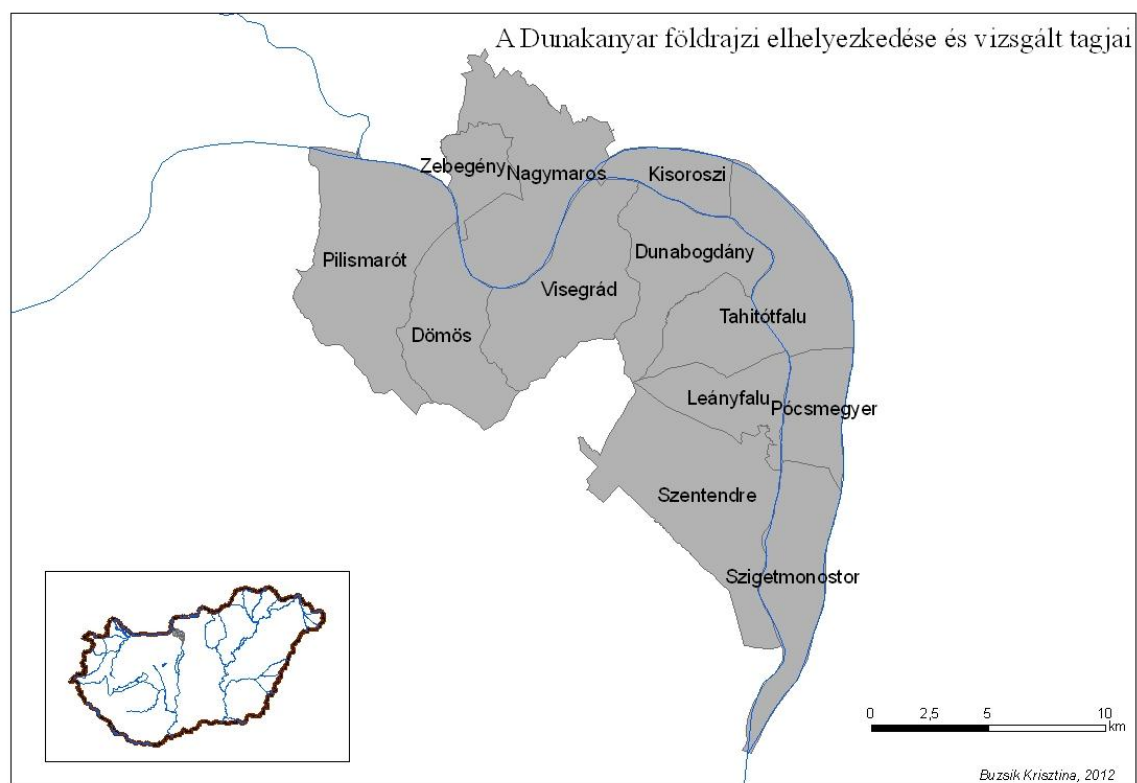
- szállodák száma, férőhelyei és vendégforgalmuk
- panziók száma, férőhelyei és vendégforgalmuk
- turistaszállások száma, férőhelyei és vendégforgalmuk
- kempingek száma, férőhelyei és vendégforgalmuk
- üdülőházak száma, férőhelyei és vendégforgalmuk
- fizetővendéglátásban résztvevő vendégmutatók
- falusi szálláshelyek kapacitása és vendégforgalma
- összes kereskedelmi szálláshely összefoglaló adata

A vendégforgalmi adatoknál figyelmet fordítottam rá, hogy a belföldi és külföldi vendégkört is vizsgáljam.

Úgy gondolom, hogy a terület módszertani vizsgálatánál törekedtem az átfogó és részletes elemzésre. A módszerek tekintetében a primer kutatást tartottam elsődlegesnek, hiszen ezekből kaptam képet a települések változásáról.

4. Területi lehatárolás

A Dunakanyar nem csak, mint természetföldrajzi különlegesség, hanem kulturális örökségeink helyszíne is, nem meglepő tehát, hogy számos kutatás foglalkozik vele részletesen, különböző aspektusokból vizsgálva. A Dunakanyar, mint a budapesti agglomerációhoz közel álló rekreációs terület már az 1880-as években kedvelt kiránduló és pihenő övezet volt, melyet a tudományágak eltérően definiálnak, az általam vizsgált három nézőpontból is kicsit eltérő, hogy ki mit nevez Dunakanyarnak. Ennek megfelelően, kutatás elején a terület lehatárolását szeretném elvégezni, valamint magyarázatot adni, hogy miért éppen az adott településekkel foglalkoztam bővebben és miért maradtak ki bizonyos területek az elemzésből. (1. ábra)

1. ábra A Dunakanyar földrajzi elhelyezkedése és a vizsgált tagok

forrás: saját szerk.

4.1. Természetföldrajzi lehatárolás

A terület lehatárolása több szempontból is történhet, attól függően, hogy mely részt szeretnénk majd a későbbiekben kihangsúlyozni. Céлом, hogy több szféra egymásra hatását vizsgáljam, így több oldalról mutatom be a területet.

Elsőként a természetföldrajzi megközelítést célszerű tisztázni, mely szerint a Dunakanyar a Duna Esztergom és Budapest közötti szakasza, ahogy ez olvasható az utazási irodák kínálatában, valamint a közvélemény is így definiálja, azonban Kertész Á. (1988) lehatárolása szerint, - aki kiemelten foglalkozott a Dunakanyar hegyvidék idegenforgalmi szempontú értékelésével - a terület a Duna két oldalán Szobtól Budapest határáig húzódik. A területet három kistáj alkotja (Visegrádi-Dunakanyar, Visegrád-hegység, Börzsönyi-Peremhegység), melyek területe a Duna-Ipoly Nemzeti Park és a Pilisi Bioszféra rezervátum fennhatósága alá tartozik.

A lehatárolás egyik alapjaként szolgáló, Magyarország kistájainak katasztere összefoglaló kötet a Dunakanyart, mint Visegrádi-Dunakanyar határozza meg, így kistáj határa a szűk értelemben vett folyókanyarulatra korlátozódik, melynek 59 km² területe Komárom-Esztergom és Pest megyére esik, míg a középtáj határa már a Börzsönyt is magában foglalja – így átnyúlik Nógrád megyébe is - , hiszen a Duna által kettéválasztott terület felépítését és földrajzát tekintve is hasonló. A földrajzi fekvés önmagában is földrajzi potenciál, amely azonban a földrajzi környezet egyes elemeiben benne foglaltatik (Kertész Á. 1988).

A terület különlegességét az adja, hogy a folyó ezen a szakaszon áttörésszerű völgyet hozott létre, mint ahogy erre láthatunk példát a Duna teljes szakaszát figyelembe véve Wachanál is, amit az Osztrák-Dunakanyar néven említenek az útikönyvek. A Duna itt is festői völgyet képezve töri át a Dunkelsteini-erdő középhegységet, és amelynek turisztikai hasznosítása szintén lényeges az ország turizmusában. A kistáj területe „a földrajzilag nagyon energikus térségek közé tartozik, amit nagyon sűrű betelepültség is jelez: 100 km²-re több, mint 13 település jut, de magas a beépített területek aránya is (>20%)” (Kistájkataszter, 2010, 659 p.).

A Visegrádi-hegység kistáj, melynek területe 216 km² a tágabb értelemben vett Dunakanyar része. A terület közlekedése félperiférikus helyzetű, vasút nem található területén, a kistáj ÉK-i peremét érintik a 11. sz. főút rövid szakaszai. Egyetlen olyan szakasza van ami a hegységet ÉNY-DK irányban átszeli és ez a közút Visegrád és Szentendre között teremt összeköttetést.

A terepviszonyok nem teszik lehetővé jelentősebb települések kialakulását, azonban ezeket a ritka természeti körülmények között lévő területeket idegenforgalmilag kiválóan hasznosítják.

A harmadik területrész a Börzsöny déli peremhegységeit foglalja magában, a Dunakanyarba beékelődve, a dolgozatban is vizsgált települések közül Zebegény, Szob,

Nagymaros és Kismaros területeit érintve. A sajátos kistáj kiterjedése következtében nem, vagy csak kevésbé alkalmas a letelepedésre, ezért inkább ritka népsűrűség jellemzi és többnyire falvak alkotják. „A kedvezőtlen népesedési folyamatok nyomot hagytak a korszerkezeten is, a 65 évnél idősebbek aránya meghaladja a gyermekkorúakét” (Kistájkataszter, 2010, 672 p.).

Tehát a Dunakanyar három kistájából álló téregység, melyek hasonló természetföldrajzi adottságokkal rendelkeznek, közös pontjuk pedig a Duna. Ha a térséget vizsgáljuk nem szabad megfeledkezni a folyó által kialakított Szentendrei-szigetről sem, melynek rekreációs funkciója, a fővároshoz közeli településeken jelentős.

Azonban ez a táj nem csak, mint természetföldrajzi egység, hanem mint intenzíven hasznosított terület is megjelenik, hiszen az emberi kéz lenyomatait számos helyen megtalálhatjuk és ez a tájba történő beavatkozás nagy múltra tekint vissza.

Ahogy Kertész is megemlíti az antropogén hatások figyelembe vételénél: „a Dunakanyar fontos üdülőkörzet, így nagy összefüggő területeken létesülnek hétvégi házak, kiskertek, és pedig a legtöbbször a gyengén kiépített infrastruktúrájú településrészek. A vízelvezetés, a szennyvízszikkasztás, alapozás, burkolás stb. kezdetleges, kontár megoldásai problémák forrásai lehetnek. Különösen veszélyes ez a lejtős területeken. (...) Zebegény, de főleg Nagymaros környékének legszembetűnőbb antropogén formái az áteraszok (szőlőkben, málnáskertekben) (A Dunakanyar-hegyvidék természeti környezetpotenciáljának mezőgazdasági és idegenforgalmi szempontú értékelése, 1988. 33 p.).”

A nagy relieffel, meredek domboldalakkal, szűk völgyekkel jellemezhető táj, amely évszázadokon keresztül csak aránylag szerény méretű betelepülésnek adott helyet, éppen a fenti tulajdonságaiból fakadó esztétikuma miatt a 20. században egyre intenzívebb használatbavétel következményeivel kellett, hogy szembenézzen.

4.2. Kultúrtáj lehatárolása

A kultúrtáj egy természeti adottságokon alapuló, majd később ember által alakított, már belakott és megszelídített táj, amely táj évszázadok óta megragadja a letelepedni vágyókat. Berényi I. (2001) a kultúrtáj fogalma alatt nemcsak a *szép tájat* érti, hanem az ember által átalakított természeti táj egészét is. Ez az ipari forradalomtól kezdődően a természeti tájba történő intenzívebb beavatkozást jelentette. A szuburbanizációs folyamatokkal és a városi funkciók áthelyeződésével a természeti és „műtáj” már nem választható el markánsan egymástól. A városból való kiáramlás új térhasználatot eredményezett az addig

hagyományos területeken.

Berényi I. (2001) megemlíti a *történeti kultúrtáj*akat, melyek egy nemzet életében meghatározott helyet foglalnak el. A Dunakanyar, mint tájegység építészeti, kultúrtörténeti és művészettörténeti szempontból is az ország egyik legkiemelkedőbb területe és frekvenciált helyzetének köszönhetően a turizmus is számottevően megjelenik a térségben. Esztergamtól kezdődően a Duna mentén kibontakozó kulturális sokszínűség a kulturális turizmus iránt érdeklődőknek élménydús programot kínál. Esztergom, mint az első koronázóváros és mint az ország első fővárosa, emellett kiemelkedő egyházi központ is, így a történeti kultúrtáj egyik magterülete. A római emlékeken kívül a román és reneszánsz emlékekben is bővelkedik, valamint a városban található az ország leggazdagabb vidéki műtörténeti gyűjteménye, melyet a Keresztény Múzeumban őriznek.

Visegrád egyértelműen a reneszánsz központja és fellegvára, melyhez hozzáadódik egyedi, látványértékű fekvése is. A településen 11 épített örökségi elem található, ezek közül a Salamon torony és a Fellegvár emelkedik ki látogatószám tekintetében. A Pannónia provinciát védő Limes maradványai a Sibrik-domb közelében lelhetők fel, melynek legértékesebb része a római tábor maradványai. A dolgozatban, mint kiemelkedő örökségi központként tűnik fel.

A harmadik, kiemelkedő település Szentendre, amely barokk stílusával e kettő folytatásaként is értelmezhető. A város a kultúra és művészetek széles spektrumával kínálja magát. Mindhárom település gazdag történelmi háttérrel rendelkezik, így a Dunakanyart, mint lehetséges rekreációs területet kulturális háttérrel tölti meg, melyben nem csak az aktív kikapcsolódás játszik szerepet, hanem egyfajta kulturális művelődés is megjelenik, mint alternatív formája az üdülésnek vagy nyaralásnak.

A kultúrtáj tehát nem fedi le teljes egészében a természetföldrajzi lehatárolást, az ember és a természet történeti együttműködése elsősorban a szűken értelmezett folyóparti térségekben figyelhető meg főként, ráadásul igazán látványosan a magterületeken fókuszálódik, érhető tetten.

A lehatárolásnál a közigazgatási lehatárolást is meg kell említeni, azonban nem tartozik külön közigazgatási egységbe, hanem több régiót, kistérséget érint. Mint fentebb olvasható, a Dunakanyar három megye területén terül el (Komárom-Esztergom; Nógrád és Pest), így három statisztikai régióhoz is tartozik (Közép-Dunántúl, Közép-Magyarország és Észak-Magyarország), ebből adódóan eltérő társadalmi gazdasági mutatókkal rendelkeznek. A legfejlettebb települések a Pest megyeiek, majd ezt követi a komárom-esztergomi két vizsgált település és végül a Nógrád megyeiek. A mutatók tekintetében tehát a statisztikai

régiók közti különbség érvényesül, azonban a turisztikai mutatószámuk minden esetben kedvezőbben alakul. A terület több kistérséget is érint, úgy mint: esztergomi, szentendrei, szobi és a váci.

A területi statisztika új alapegységei a járások, melyek „kialakításáról és az ehhez kapcsolódó jogszabályok módosításáról, a helyi államigazgatási rendszer megújításáról a 2012. július 7-étől hatályos, 2012. évi XCIII. törvény rendelkezik.” (KSH) Ennek alapján is a fent említett négy járás részei a Dunakanyar települései (Esztergom, Szob, Szentendre és Vác).

4.3. Az üdülőkörzet lehatárolása

A kiemelt üdülőkörzeti lehatárolás törvényileg meghatározott településeket vesz figyelembe, azonban kutatásnál nem ugyanazok a településeket kerültek bele a vizsgálatba, hiszen a terület viszonylagos nagy kiterjedéséből adódóan célom volt, hogy a szűkebb értelemben vett magterületet vizsgáljam. A törvényi szabályozás több alkalommal is kitért a rekreációs és idegenforgalmilag értékes területekre, már az 1970-es évek elejétől: „A turizmus a szocialista Magyarország gazdaságában egyre lényegesebb szektorrá fejlődött. Regionális folyamatait befolyásoló rendelkezések közül kiemelkedik az 1971. évi terület- és településfejlesztési törvény, amelynek az 1006/1971.II.3. pontja a turizmussal is foglalkozva két prioritást emelt ki:

- Balaton, Budapest és a gyógyfürdők fejlesztése, mivel azok a külföldi turisták számára a fő vonzerőt jelentik;
- a hétféle rekreációs funkciót betöltő turizmus az urbanizálódó térségekben.

A turizmus térségi fejlesztésével kapcsolatban a VÁTI és a BKI számos fejlesztési tanulmányt készített, az általuk lehatárolt térségi egységek száma 23 és 27 között mozgott. Szakmailag előkészítették a Minisztertanács 2006/1979. évi rendeletét, amely a kiemelt idegenforgalmi körzetekről (Balaton, Velencei-tó, Dunakanyar, Mátra és Bükk, később Sopron-Kőszeghegyalja, Tisza-tó), és e körzetek élén állandó bizottságok (IB) működéséről határozott. A VÁTI-BKI-KSH és az Országos Idegenforgalmi Hivatal (OIH) együttműködésével a '80-as években kialakult a turizmus térségi folyamatait is mérő és regisztráló statisztikai rendszer, amely alapjául szolgált a 2012/1986. évi Kormányrendeletnek („A turizmus ágazati és területfejlesztési koncepciója”, Aubert A.

2000.). Ebben a koncepcióban a térségi fejlesztéseket illetően három kategóriát különítettek el:

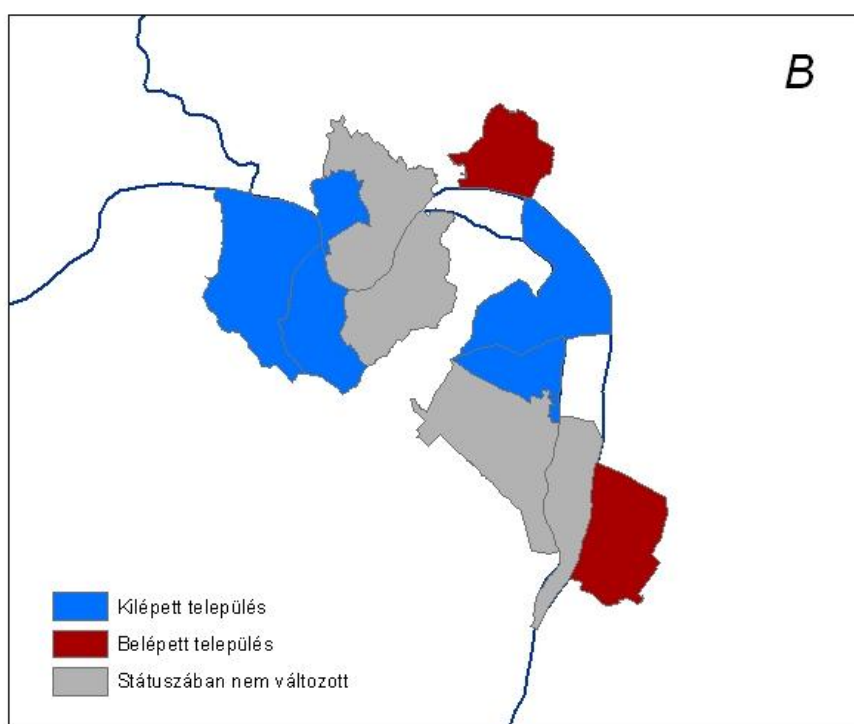
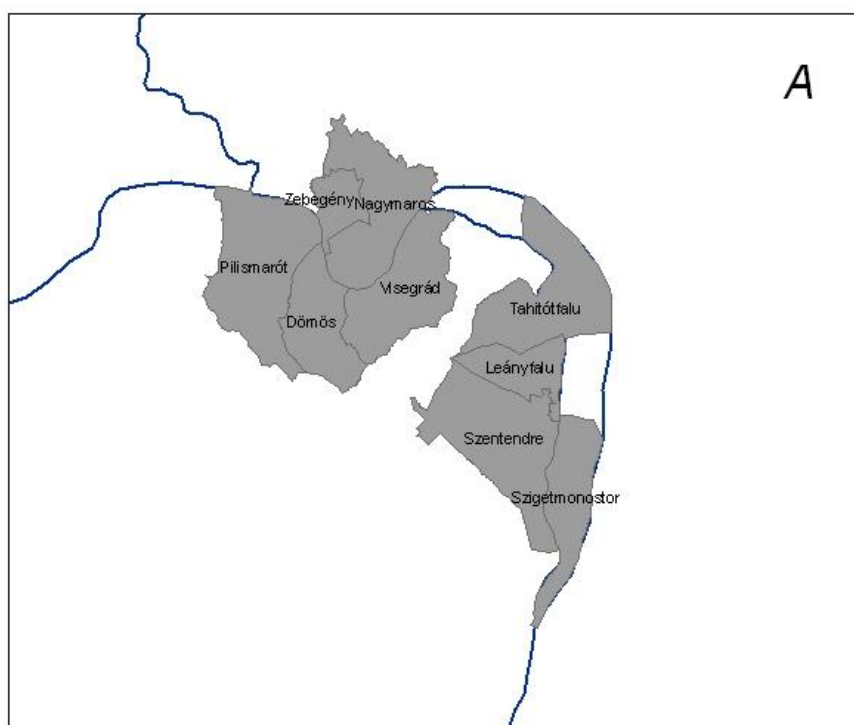
- kiemelt üdülőkörzetek;
- regionális jelentőségű üdülőterületek;
- helyi és kistérségi jelentőségű üdülőterületek.”

(A turizmus és a területfejlesztés stratégiai kapcsolata Magyarországon)

Az eredeti tervek alapján az alábbi településeket vizsgáltam volna: Dömös, Pilismarót, Szob, Zebegény, Nagymaros, Leányfalu, Szentendre, Visegrád, Kismaros, Kisoroszi, Dunabogdány, Tahitótfalu, Pócsmegyer és Szigetmonostor. Azonban a KSH statisztikák szerint ebből a 14 településből csak kilenc volt átfedésben az akkori üdülőkörzeti lehatárolással, így úgy gondoltam, hogy ezt a kilenc települést tartom szem előtt végig a kutatás során. A három évtizedet felölelő vizsgálat települései tehát a következők: Pilismarót, Dömös, Visegrád, Leányfalu, Nagymaros, Zebegény, Szentendre, Szigetmonostor és Tahitótfalu, majd 2000-től Dunabogdányt is érdekesnek tartottam megvizsgálni, hiszen a közvetlen Duna parti fekvése miatt, úgy véltem hiba lenne kihagyni.

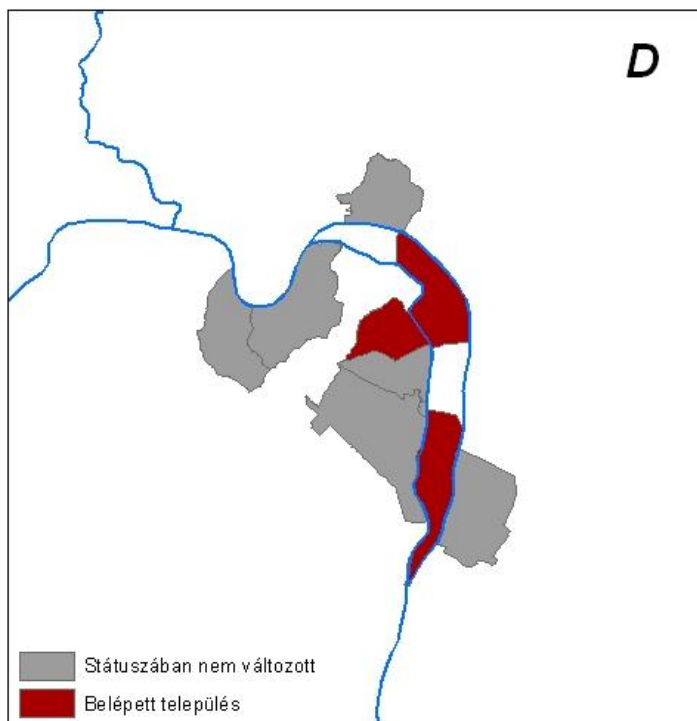
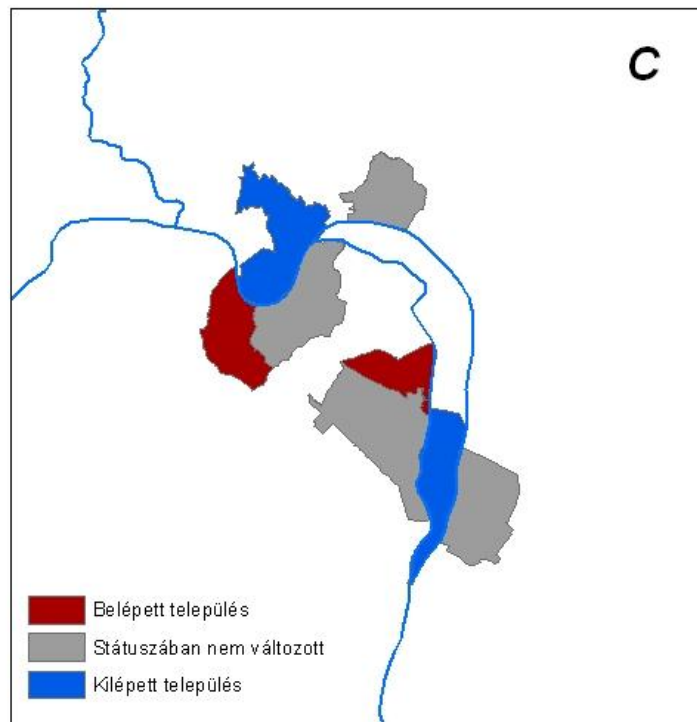
A Dunakanyar, mint kiemelt üdülőkörzet első vizsgálatánál, 1978-ban az alábbi települések voltak a tagok: Budakalász, Csobánka, Dömös, Dunakeszi, Esztergom, Göd, Kóspallag, Leányfalu, Nagymaros, Pilismarót, Pilisszentkereszt, Szentendre, Szigetmonostor, Szokolya, Tahitótfalu, Vác, Verőcsmaros, Visegrád és Zebegény (2/a ábra). A KSH adatai ezeket a településeket vették kiemelten figyelembe, viszont megjelenik egy „egyéb” kategória is az említett települések után, így valószínűsíthető, hogy az üdülőkörzetnek egyéb tagjai is vannak, melyekre ilyen átfogó értékelés nem készült, mint a fentiekre.

Az kiemelt üdülőkörzetbe sorolt települések 1990-ig nem változtak, azonban a rendszerváltás után, mint sok más területen, itt is történtek lényegi változások (2/b ábra). 1990-ben az alábbi településekre módosult a besorolás: Diósjenő, Dorog, Dunakeszi, Esztergom, Kóspallag, Nagymaros, Pilisszentkereszt, Rétság, Szentendre, Szigetmonostor, Szokolya, Verőce és Visegrád. Így az üdülőkörzeti besorolás alapjaiban véve átalakult, majd 1992-ben Bánk és Leányfalu csatlakozott hozzá, azonban Nagymaros, Rétság, Szigetmonostor és Szokolya kikerült (3/c ábra). 1994-ben Szigetmonostor és Tahitótfalu kerül vissza újra az üdülőkörzeti besorolásba, a többi település státusza nem változik (3/d ábra).

2. ábra A Dunakanyar településeinek változása

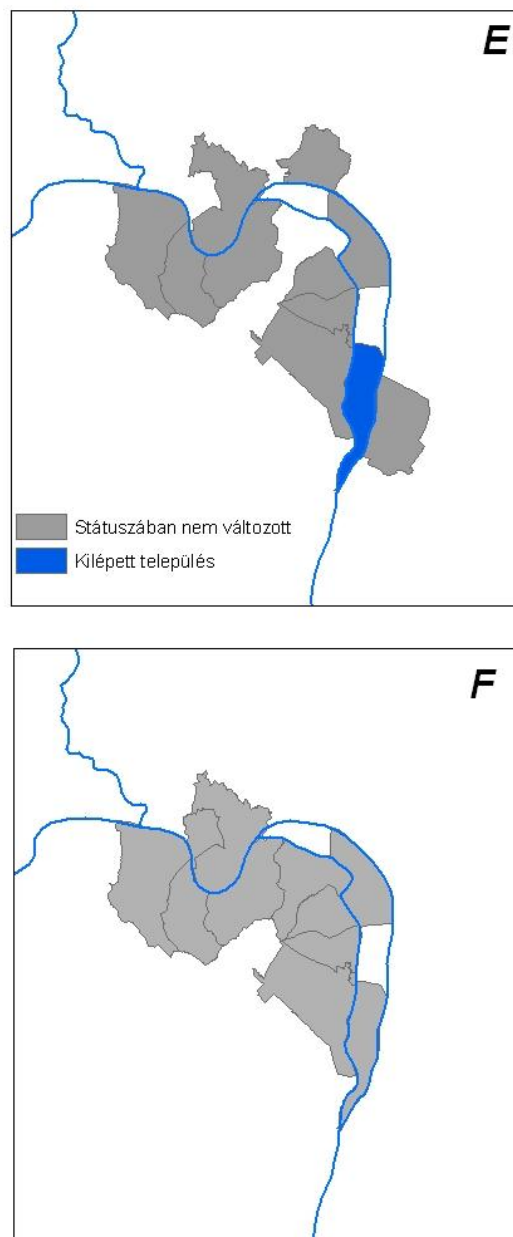
forrás: saját szerk.

3. ábra A Dunakanyar településeinek változása 2.

forrás: saját szerk.

1996-ban (4/eábra) sem változott számottevően az ide tartozó települések státusza, két évre Szigetmonostor esett ki a lehatárolásból. Idegenforgalmi szempontból a 2000-es besorolás (4/fábra) már 66 települést érint, azonban ezek nagy része háttértelepülés és a Börzsöny területén, valamint a Pilis mentén helyezkednek el. A területhez tartozó települések három megyéhez tartoznak, 46 közülük Pest megyei, 7 db Komárom-Esztergom megyei és 13 Nógrád megyéhez tartozik. Az 1640 km² területű körzet, mely a Duna 40 km-es szakasza mentén terül el, nem csak természeti látványosságokkal szolgál, hanem kulturális látványosságokban is gazdag.

4. ábra A Dunakanyar településeinek átalakulása 3.

forrás: saját szerk.

2000 utáni időszakban a 4/f térkép adataival dolgoztam, a későbbi elemzésre is ezek közül a települések közül választottam. Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy 2000-től a két hiányzó település (Pócsmegyer és Kisoroszi), miért nem képezte a kutatás további részét. Elsősorban szerettem volna ezt a két települést a kezdetektől fogva vizsgálni, azonban 1978-ban nem volt róluk adat. A várakozásaimmal ellentétben 2000-től, amikortól már adat rendelkezésre áll meglepő volt látni, hogy a két településen nincs nyoma idegenforgalomnak, így ezt a két települést nem vizsgáltam az ezredfordulót követően sem.

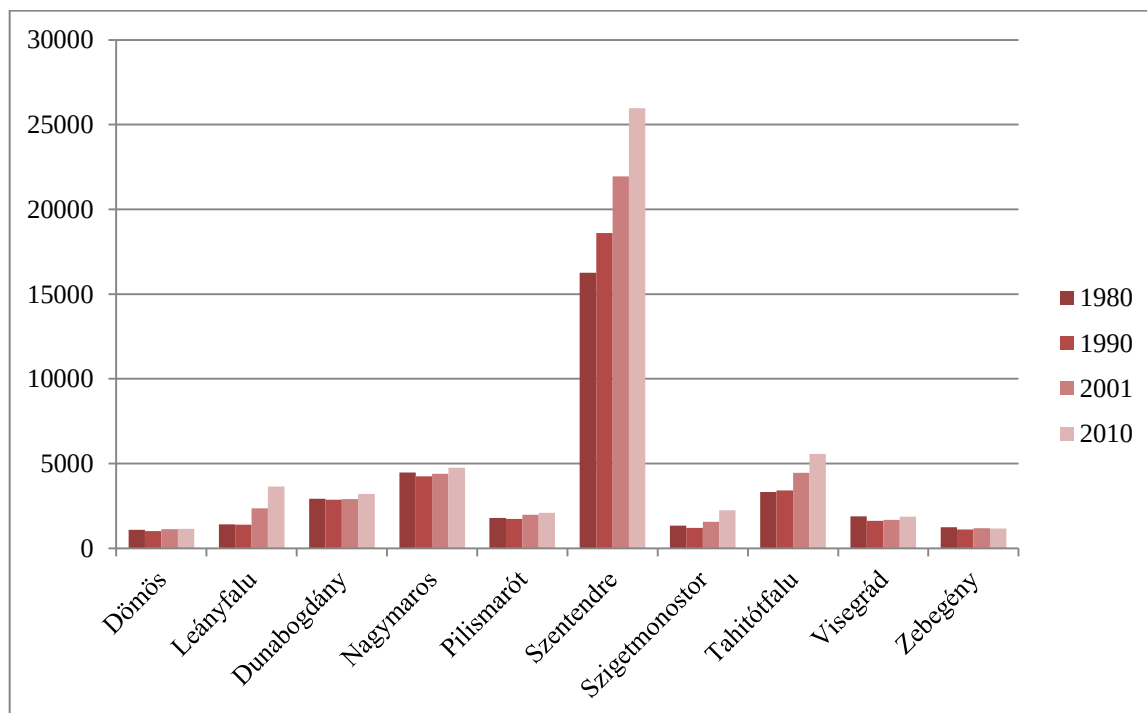
5. Eredmények

5.1. Általános adatok

5.1.1. Népeség

A Dunakanyarról szóló utolsó hivatalos KSH kiadvány (Kiemelt üdülőkörzetünk a Dunakanyar) 2000-ben készült, melynek alapján az ide tartozó településeken 1999. január 1-jén 297 ezren laktak, 1990 óta a terület népessége 6%-kal gyarapodott, az országos átlaggal szemben, ami viszont 2,5%-kal csökkent. A 66 település közül 1990 óta 41-ben gyarapodott a népesség száma és 25-ben csökken. A népességfogyás főként a bal parti településeket érintette. A jelentősebb népességgyarapodás azokon a településeken figyelhető meg, amelyek a Duna jobb partján találhatók és a fővároshoz közeliak (pl.: Tahitófalu, Csobánka, Leányfalu, Solymár).

A kilenc vizsgált település össznépessége növekvő tendenciát mutat, amely azonban egyenlőtlenül oszlik el. A hipotézisem szerint a népesség növekedése egyenletes az érintett területeken, azonban a diagramból kiderül, hogy ez a növekedés nem egyenletes, hanem térben eltérő. A Duna bal partján fekvő települések megközelíthetősége ugyan jobb, és az elérési idő rövidebb mégsem ezen a parton mutatható ki domináns népességnövekedés, így megállapítható, hogy a népességszám és a megközelíthetőség között nincs szignifikáns kapcsolat.

5. ábra Népességszám változása (1980-2010)

forrás: saját szerk.

A diagram készítésénél évtizedenként haladtam, azonban 2000 helyett célszerűnek tartottam a 2001-es adatokkal számolni, a népszámlálásból származó friss adatok miatt.

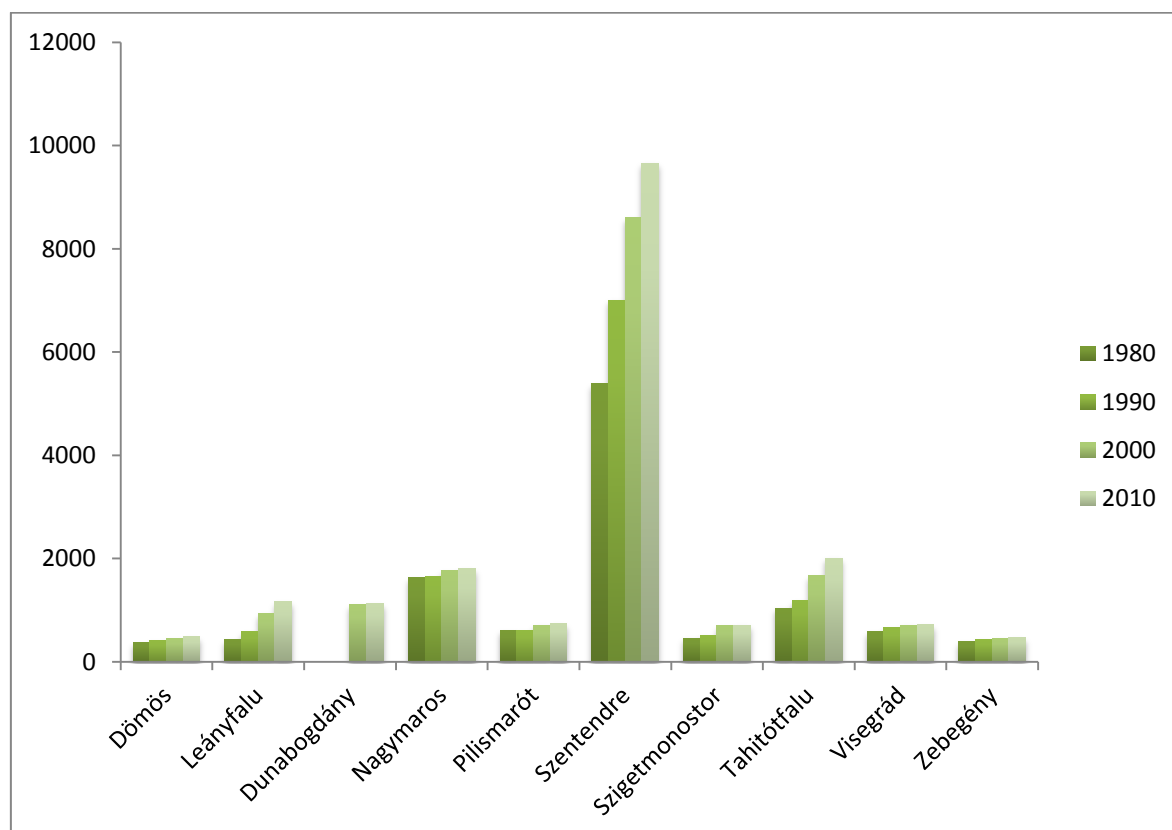
A jelentősebb népességgyarapodást elsősorban a jó közlekedési feltételekkel rendelkező főváros közeli településeken regisztráltak, a fogyó népességűek többsége Váctól északra, illetve az országhatár közelében található. (Dunakanyar, kiemelt üdülőkörzetünk, 2000.)

Az idős és fiatalok arányát tekintve elmondható, hogy az 1990-es években ugyan növekedett a népesség száma, viszont a fiatalok aránya ezen belül csökkent. Természetesen nem minden településen történt meg ez a változás, vannak olyan települések is, melyek kifejezetten fiatal-többséggel rendelkeznek (pl. Leányfalu).

A Dunakanyar településein a 2011. évi, a 2001-es népszámlálásból továbbvezetett adatok alapján 35435 fő a lakónépesség és 355003 fő az állandó népesség.

5.1.2. Lakásállomány

Ha a lakásállományt vizsgáljuk, hasonló tendencia figyelhető meg, mint a népesség esetében (6.ábra).

6. ábra Lakásállomány változása (1980-2010)

forrás: saját szerk.

Szentendrén látszik a legdinamikusabban a növekedés, mely még az utolsó évtizedben sem mérséklődött, ezzel is kimutatható a szuburbanizáció jelentős hatása, hiszen a vizsgált települések közül a népesség és a lakásállomány is a városban növekedett leginkább.

Zebegény és Dömös, valamint Pilismarót, úgy tűnik kimaradtak ebből a népességtöbbletből jelentkező lakásépítési folyamatból, Tahitótfalu, Szigetmonostor, Leányfalu, és szerényebb mértékben, de Nagymaros esetében is kimutatható növekedés.

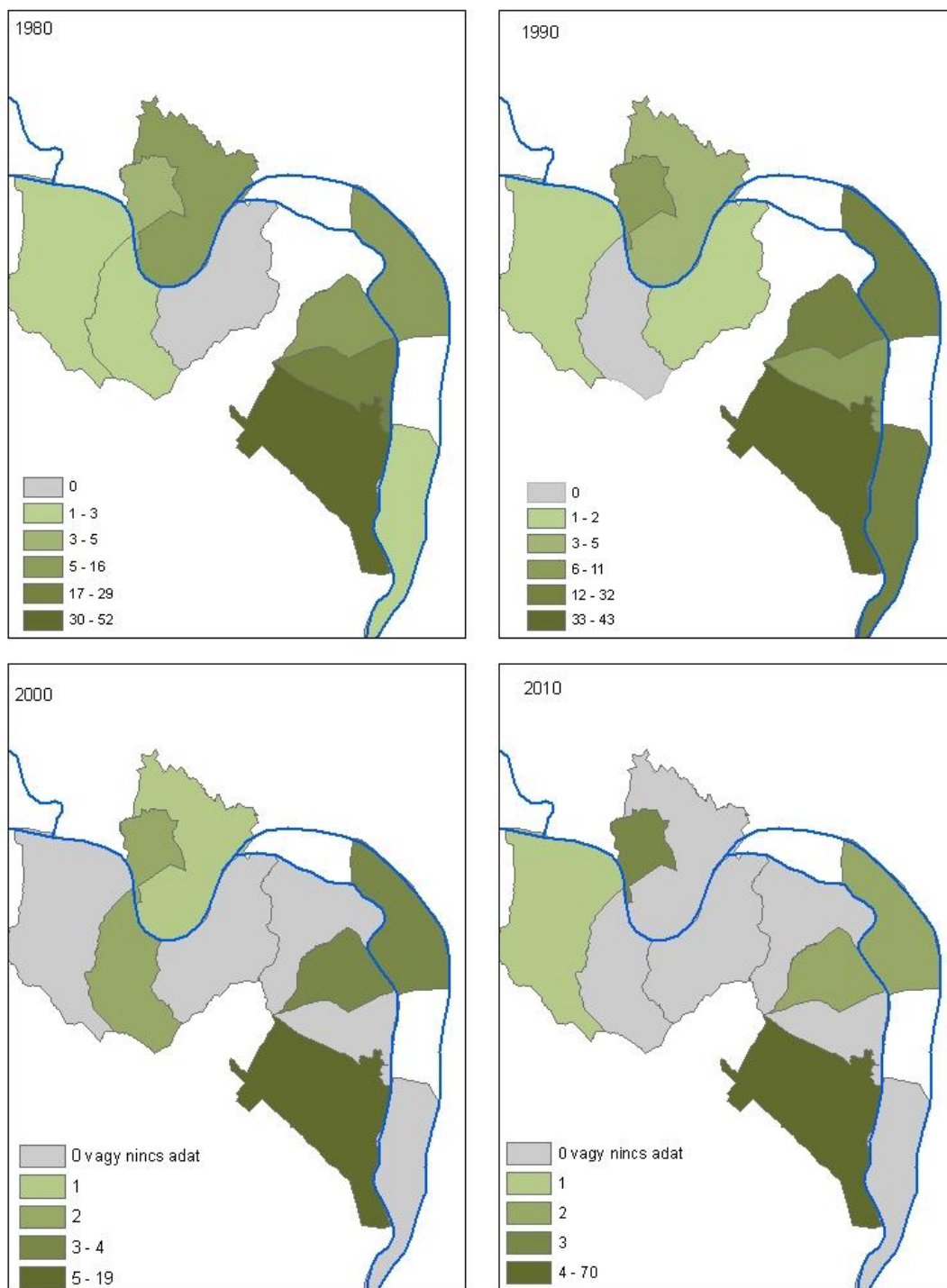
A Dunakanyar teljes területén 1991-1998-as időszakban 9,5 ezer új lakás épült, melyeknek minőségi mutatói kedvezőbben az országos átlagénál. A lakásállomány 110 ezer volt a területen 1998 végén.

5.1.3. Üdülők számának alakulása

Az üdülőépítésekre pontos adatot nem tárolnak a KSH statisztikák, a népszámlások kivételével. Az 1980-as előzetes népszámlálási eredmények alapján 14600 üdülő volt a területen a népszámlálási címjegyzék alapján, az összeírás alapján ez már csak 14300, melyből 12700 budapesti tulajdonban volt. A társas üdülők és üdülőszövetkezeti épületek száma 200 darab volt. Az 1990-es években kiadott rendelet szerint üdülőépítési korlátozást vezettek be, bizonyos területeken. Azonban a lakosság a megtakarított vagyonát szerette volna felhasználni, így jöhetett létre az, hogy ebben az időszakban számos építési engedélyt adtak ki „szerszámos házra” és „fatárolóra”.

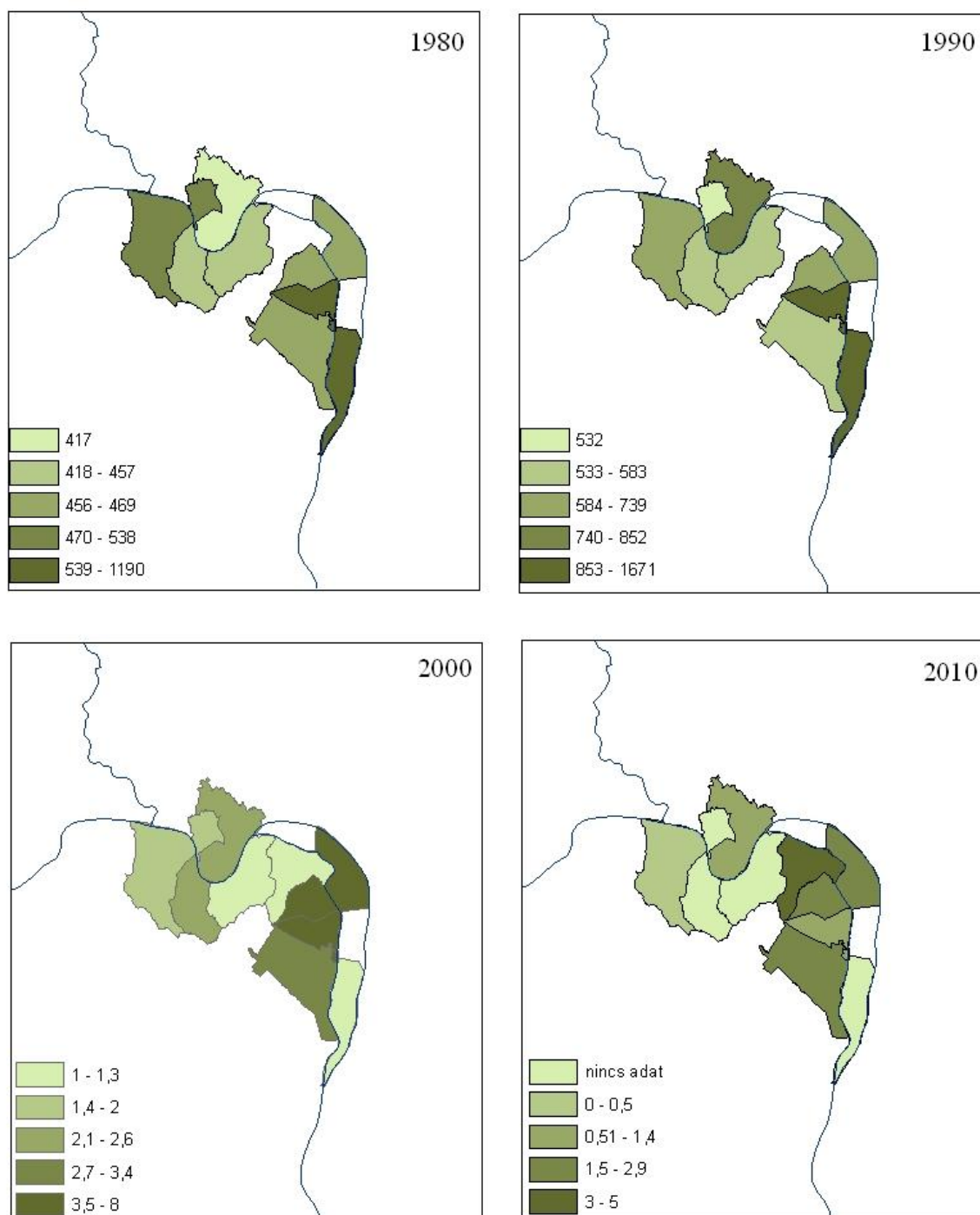
Az üdülőépítések a rendszerváltást követően 70%-kal estek vissza, 1991-ben a Dunakanyarban 1753 elkészült üdülő kapott építési, majd használatbavételi engedélyt, 1998-ban már csak 985-re. A 2001-es népszámlálás adatai szerint az épült üdülők számának változása így alakult: 1970 és 79 között 9518 db, 1980-89 között 10909 db, míg 1990 és 2001 között 3539 db üdülőingatlant építettek. Ezekből az adatokból is kitűnik, hogy a legnagyobb építési időszak az 1980-as években volt, ekkora tehető a szuburbanizáció megerősödése és a rekreáció iránti igény fokozódása. A külföldi tulajdonban lévő üdülők száma igen csekély volt, és a rendszerváltás után tovább csökkent (1990 és 2001 között mindössze 22 db). A 7. ábra és a 8. ábra az épített üdülők számát mutatja, abszolút számokkal, valamint az épített üdülők és a lakosság százalékos megoszlását.

Amint az a diagramokból is kitűnik, a legtöbb üdülőt Szentendrén, Leányfalon, Tahitótfaluban és az 1990-es években Szigetmonostoron építették. A 2000-es évektől sajnos sok helyen nem tüntettek fel adatokat, vagy évente egy új üdülő sem épült.

7. ábra Az épített üdülők számának változása (1980-2010)

forrás: saját szerk.

8. ábra 1000 főre jutó üdülők száma

forrás: saját szerk.

Összefoglalva elmondható, hogy a legnagyobb üdülőépítési korszak az 1980-as években volt és az ezredfordulót követően már nem dominánsak ezek a beruházások a területen.

5.1.4. Közműellátottság

A dolgozatban vizsgálom a villamos energia háztartási fogyasztók számát, a közüzemi vízhálózatba bekacsolt lakásokat, valamint vezetékes és palackgáz háztartási fogyasztók számát. A lakásállományt minden esetben meghaladja ezen mutatók száma, amiből arra lehet következtetni, hogy az üdülők is bekötésre kerültek. A szezonális fogyasztók számának nagyobb arányú jelenlétével is magyarázható, hogy a háztartások fajlagos villamos energia-felhasználása az országos átlagnál kisebb (KSH, 2000).

A vezetékes ivóvízhálózat teljes kiépülése az 1997-98-as évekre tehető, míg a vezetékes gáz először csak Szentendrén, majd 1997-re Pilismarót kivételével minden településen elérhető volt.

A két oldal megközelíthetőségével kapcsolatban ki kell emelni, hogy az átlagosnál nagyobb forgalmat bonyolítanak le, hiszen az agglomerációs zóna lakói ingázásra a tömegközlekedési eszközöket nagy arányban veszik igénybe. Az első magyar vasútvonallal - Pest és Vác között - először a Dunakanyar bal partján indult meg rendszeres vasúti forgalom. A jobb parton vezet keresztül a 10-es és 11-es főút, ami nagy forgalmat bonyolít. Szentendre és a főváros között HÉV is biztosítja a kapcsolatot az ingázók számára. A legelfogadottabb közlekedési eszköz azonban mégis a személygépkocsi, melyből az üdülőkörzet területén 117.112 bejelentett gépjármű található.

5.2. Idegenforgalmi statisztika

A térség páratlan természeti környezetével és sportolásra, túrázásra kiváló adottságaival már korán (1960-1970) a budapesti elit kikapcsolódási és rekreációs célpontjává vált. Az egynapos kirándulásoktól kezdve a hétvégi pihenéseken át kedvelt úticél lett, majd később ezekre az adottságokra alapozva megindultak a telekvásárlások, az építkezések és a felújítások. Ennek megfelelően az idegenforgalmi tevékenységek és szolgáltatások is markánsabban megjelentek a térségben, főként a kiemelt kilenc településen.

A Dunakanyar idegenforgalmáról a KSH által jegyzett adatok nem adnak átfogó, teljes képet, mivel az adatgyűjtés nem terjed(t) ki a magánszálláshelyek és egyéb nem kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmára, a kirándulókra (akik 24 óránál kevesebbet tartózkodnak az adott desztinációban, valamint a magánüdülőkben megszállt vendégekre).

Az 1980-as évek közepén az üdülőkörzetben – a Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság által

végzett felmérés szerint – szezonban, hét közepén a 290 ezer fős helyi lakosság másfélszeresének, hétvégén kétszeresének ellátását kellett megoldani. Ezekben az években főként a kereskedelmi szálláshelyeket vették igénybe, másrészt a szakszervezeti és vállalati üdülők voltak jelen a kínálati oldalon. Az évtized második felére kibontakozott a szervezett fizetővendéglátás, ahol az 1980-as évek végére mintegy 3000 férőhely állt rendelkezésre.

A rendszerváltás után a vállalati és szakszervezeti üdülők bezárásával, és privatizációjával 7800 férőhely szűnt meg. Bár 1998-ban a Dunakanyar kereskedelmi szálláshelyeinek kapacitása 8165 férőhely volt, ami a korábbi 7700-hoz képest növekedés, de még így is csökkenő tendencia a közel ugyanennyi vállalati üdülő megszűnésével. Ezek alapján megállapítható, hogy a térség idegenforgalma jelentősen átrendeződött. A szervezett vendégforgalom főként a családi házakra és nyaralókra épülő magánüdültetés keretei között zajlott.

A 2000-es évekre 8591 férőhelyet regisztráltak a kereskedelmi szálláshelyeken, míg az évtized végére 6541-re csökkent a számuk. A 2005-ös évet vizsgálva elmondható, hogy 5 év alatt volt drasztikus esés, hiszen 2005-ben még csak 8240 volt a férőhelyszám.

A vendégforgalom tekintetében szerényebb mértékű a visszaesés. Míg 2000-ben több, mint 350ezer vendégéjszakát mértek Dunakanyarban, addig 2010-re 330 ezer vendégéjszakát töltek itt a nyaraló vendégek. Az adatokat az 1. táblázat szemlélteti.

Év	Kki. szh. férőhely	Vendégéjszaka szám	Külföldi vendégéjszaka szám
1980	7700	662000	nincs adat
1990	7773	425919	158772
2000	8591	350221	64863
2005	8240	319147	62750
2010	6541	332982	50908

1. táblázat A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának és a vendégéjszakák számának alakulása

forrás: KSH

A kereskedelmi szálláshelyeket vizsgálva elmondható, hogy a térségre nem a magas árfekvésű kategóriába tartozó (kevés, vagy nincs 4* és 5*-os szálláshely) szálláshelyek dominálnak, hanem többnyire a panziók, kempingek és egyéb szálláshelyek, melyeket 2009-ig magánszálláshelyek névvel illettek. A magas kategóriájú szálláshelyek szerény számának oka az lehet, hogy Budapest közelsége lehetővé teszi, hogy a magasabb kategóriájú szállodai szolgáltatásokat a vendégek a fővárosban vegyék igénybe, így a befektetőket sem ösztönzi új beruházásokra. A falusi szállásadásról és a

fizetővendéglátásról a 2. táblázat mutat adatokat, azonban a KSH statisztikák nem minden esetben fedik egymást, az adatok ebben az esetben szobaszámra és nem férőhelyszámra vonatkoznak és a falusi szállásadást még nem mérik 1990-ig.

Év	Fizetővendéglátás	Nyarlóház
1980	412	307
1990	757	99

2. táblázat A fizetővendéglátás és nyarlóházak férőhelyszámai

forrás: KSH

2000-től egy új besorolás van érvényben, mely több adatot és részletesebben mutat be, ez a 3. táblázatban látható.

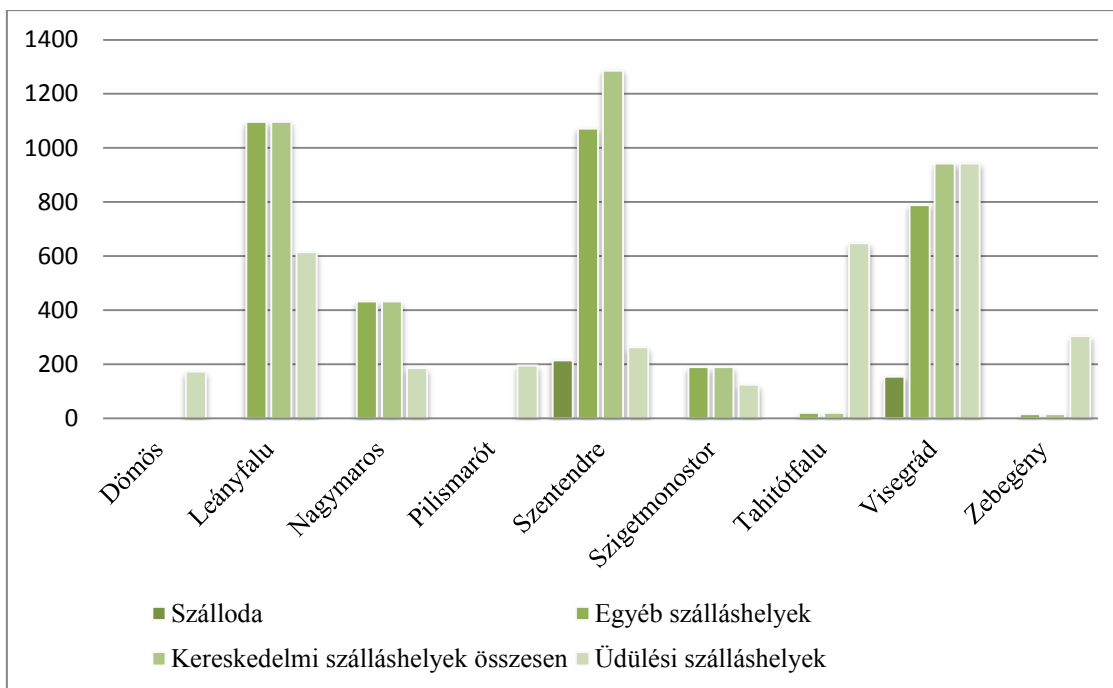
Év	Fizetővendéglátás	Falusi szállás szállásférőhelyei	Egyéb szálláshely (2009-ig magán)
2000	718	678	1396
2005	1322	795	2117
2010	nincs adat	922	2100

3. táblázat A fizetővendéglátás és falusi szállásadás kapacitásadatai

forrás: KSH

A Dunakanyar egészen végbement folyamatok áttekintése után, szeretném bemutatni a kilenc vizsgált települést.

Az 1970-es évek végén, a kutatás kezdetekor, a statisztikák megkülönböztettek szállodai besorolást és ezek kapacitását, üdülési szálláshelyeket, egyéb szálláshelyeket és összesen a kereskedelmi szálláshelyek számát és kapacitását (9. ábra).

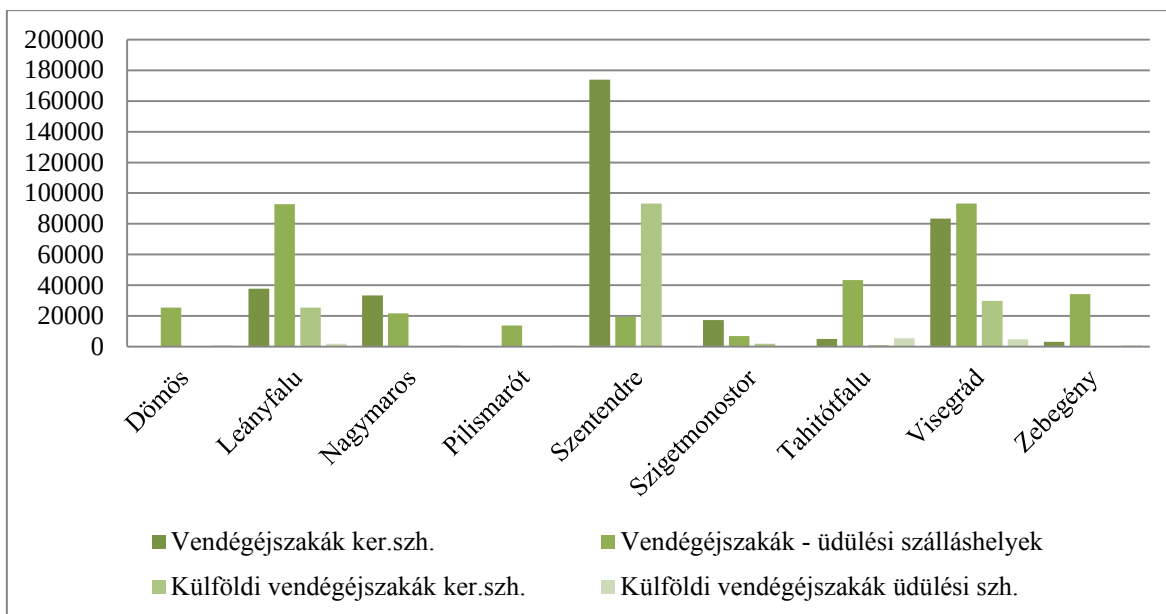

9. ábra A szálláshelyek férőhelyei 1978-ban

forrás: KSH, saját szerk.

Az első ábrán látható, hogy amíg szálloda csak Visegrádon és Szentendrén van, addig kereskedelmi szálláshely Pilismarót és Dömös kivételével minden településen megtalálható. Az üdülési szálláshelyek férőhelyeinek száma Visegrádon a legmagasabb, majd ezt követi Tahitótfalu és Leányfalu.

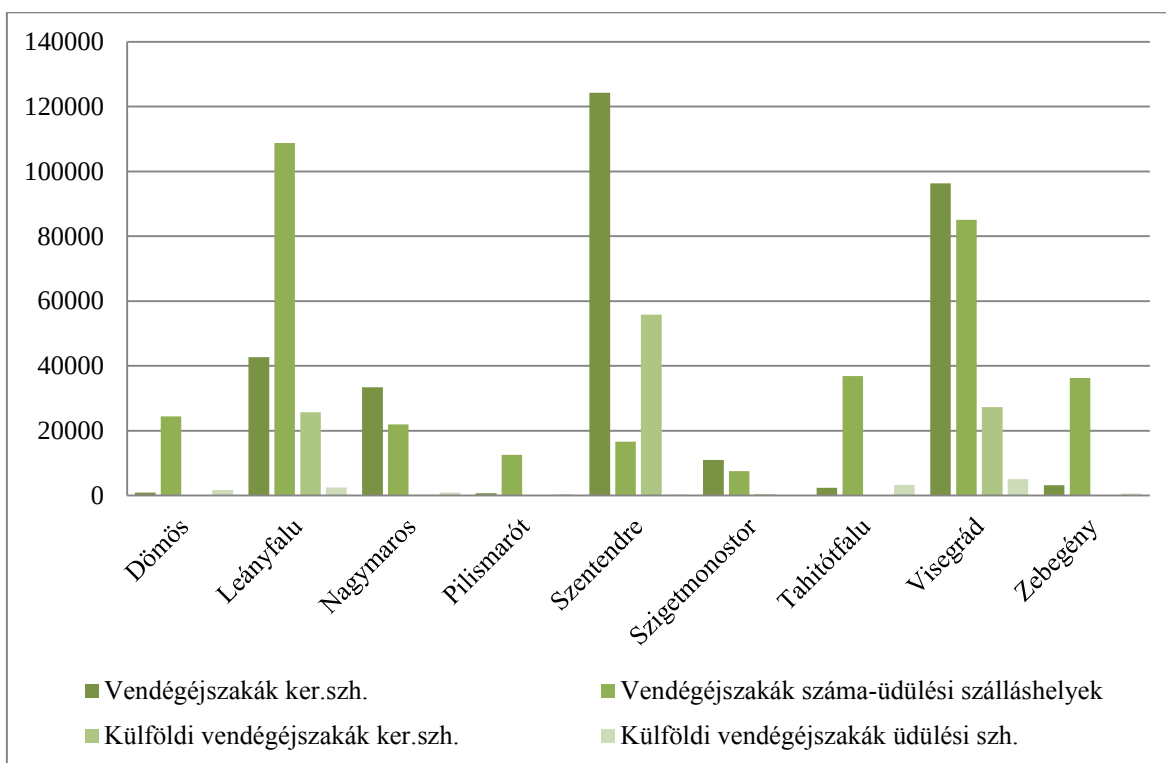
A 10. ábrán látható a vendégéjszaka szám megoszlása a településeken, szintén 1978-ban, üdülési és kereskedelmi szálláshelyekre szorítkozva. Szentendre itt is kimagasló mutatóval rendelkezik, közel 175 ezer kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszakával, míg az üdülési szálláshelyek tekintetében Visegrád és Leányfalu meghatározó. Kiemelendő Tahitótfalu, ahol az eltöltött külföldi vendégéjszaka szám a legmagasabb a vizsgált települések között, több mint a vendégéjszakáinak 10%-a.

10. ábra A kereskedelmi és üdülési szálláshelyek vendégforgalma, 1978.

forrás: KSH, saját szerk.

A vendégéjszaka szám változását vizsgálom a 11. ábrán is, mely már az 1980-as adatokat mutatja be.

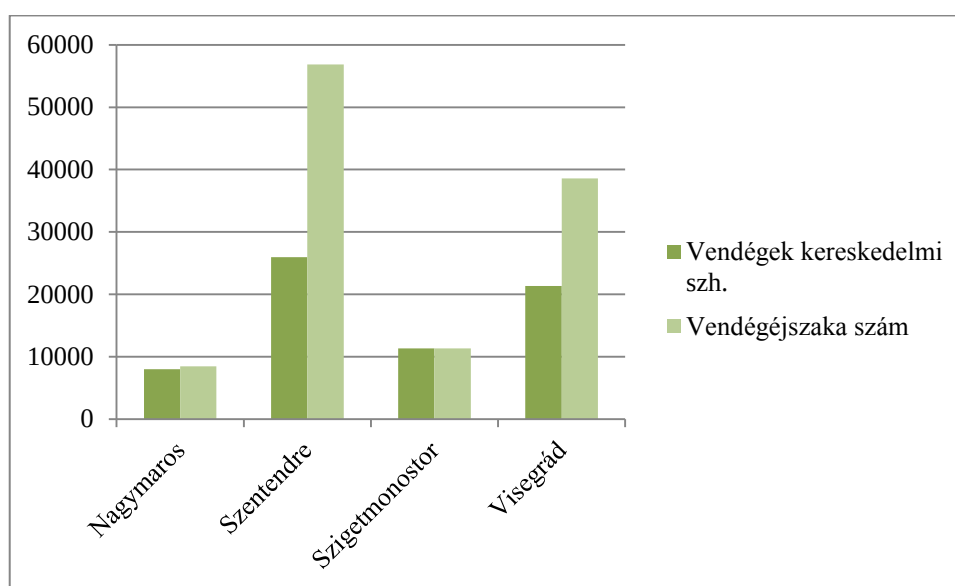
11. ábra A kereskedelmi és üdülési szálláshelyek vendégforgalma, 1980.

forrás: KSH, saját szerk.

A diagramon látható, hogy az üdülési szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma, több esetben meghaladja a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák számát. Míg

Szentendrén a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma csökkent az 1978-as állapothoz képest, addig a többi településen növekedés figyelhető meg. Az üdülési szálláshelyek vendégéjszakáinak tekintetében Visegrád és Leányfalu esetében történt visszaesés, Leányfalu a vendégéjszakák száma 100 ezer alá esett.

A rendszerváltásnál, mint azt korábban már kifejtettem, a kiemelt üdülőkörzet tagjai változtak, és sok kritériumot módosítottak, vagy teljesen megszüntettek, így 1990-ben a vizsgált települések közül csak Nagymarost, Szentendrét, Szigetmonostort és Visegrádot tudtam elemezni. A kereskedelmi szálláshelyeik vendégforgalmát és a kapacitási adataikat a 12. és 13. ábra mutatja be.

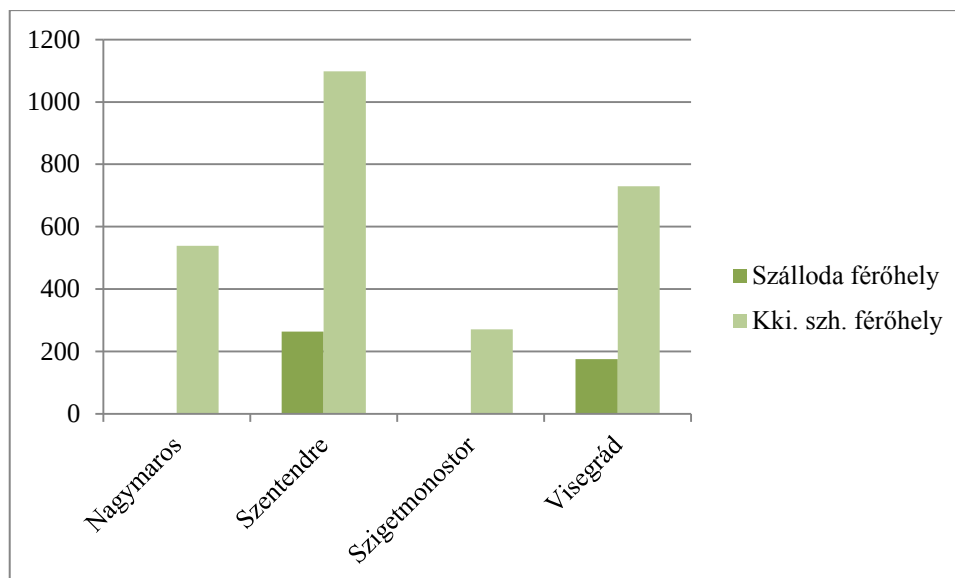

12. ábra Vendégforgalom a kereskedelmi szálláshelyeken (1990)

forrás: KSH, saját szerk.

1990-re drasztikusan visszaesett a vendégéjszakák száma Szentendrén, már a 60 ezret sem éri el, Visegrádon pedig 40 ezer alá csökken a korábbi 85 ezerről (1980). Szigetmonostoron a korábbiakhoz képest több mint kétezer vendégéjszakával nőtt a mutató.

Az 13. ábrán látható, hogy a legtöbb szállodai férőhellyel Szentendre rendelkezik, nem történt nagy változás az 1980. évhez képest, csupán 50 férőhellyel bővült a kínálat. Visegrád esetében a 176 férőhely nem változott.

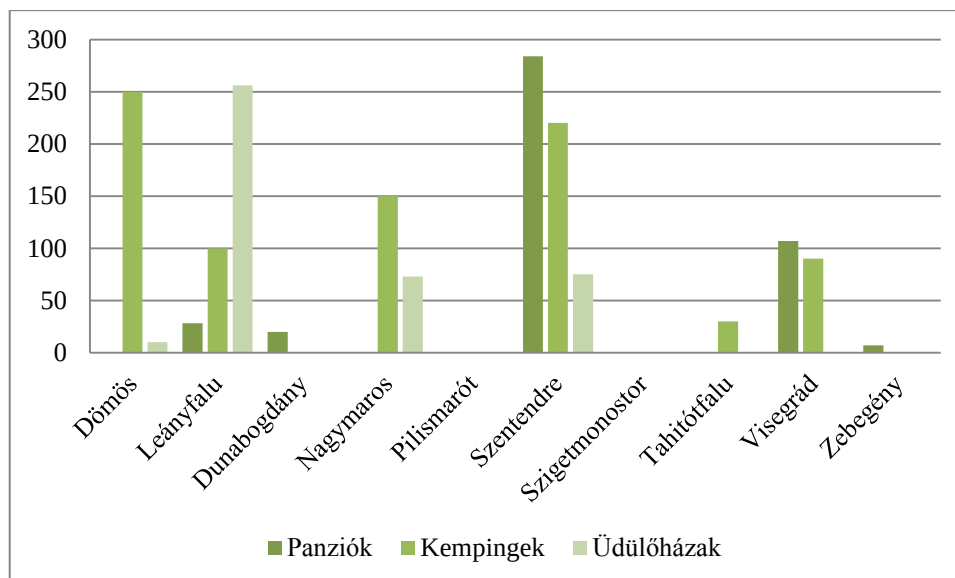
13. ábra A szállodák és kereskedelmi szálláshelyek kapacitás adatai (1990)

forrás: KSH, saját szerk.

2000-től ismét egységes statisztikai adatokkal dolgozott a KSH, így minden településre lebontva, szélesebb spektrumon állnak rendelkezésre adatok. Az ezredfordulótól Dunabogdány is szerepel a vizsgálatban, erre a településre is rendelkezésre állnak a turizmus mutatószámai.

A kereskedelmi szálláshelyek közül szálloda épült Leányfalun (2db), valamint Szigetmonostoron és Zebegényben (1-1 db). A turistaszállások és egyéb ifjúsági szállások nem népszerűek a térségben.

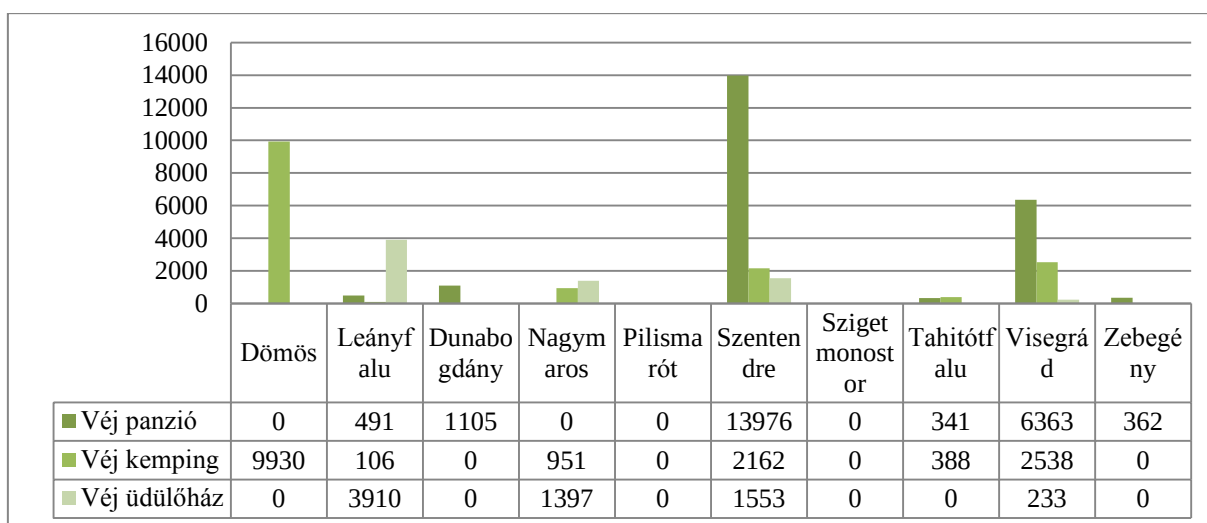
A 14. ábrán látható, hogy a panziók, kempingek és üdülőházak kapacitása hogyan oszlik meg a települések között. Szentendre a panziók férőhelyszámában domináns, míg Dömösön és Nagymaroson a kempingek férőhelyei vannak többségben.

14. ábra Panziók, kempingek és üdülőházak férőhelyei (2000)

forrás: KSH, saját szerk.

A 15. ábra szemlélteti, hogyan oszlik meg a vendégéjszaka szám a fent említett kereskedelmi szálláshelytípusok között.

15. ábra Vendégforgalom a településeken (2000)

forrás: KSH, saját szerk.

A fizetővendéglátást választó vendégek száma kevés, a vendégéjszaka szám Visegrádon a legmagasabb, itt közel 4000 vendégéjszaka volt 2000-ben az eltöltött éjszakaszám. Emellett csak Szentendrán, Nagymaroson és Leányfalu volt mérhető forgalom ezt a mutatót tekintve.

A falusi vendéglátás 2000-ben Leányfalu kivételével mindegyik településen megjelent. A mutatószámokat az alábbi táblázat mutatja be (4. táblázat).

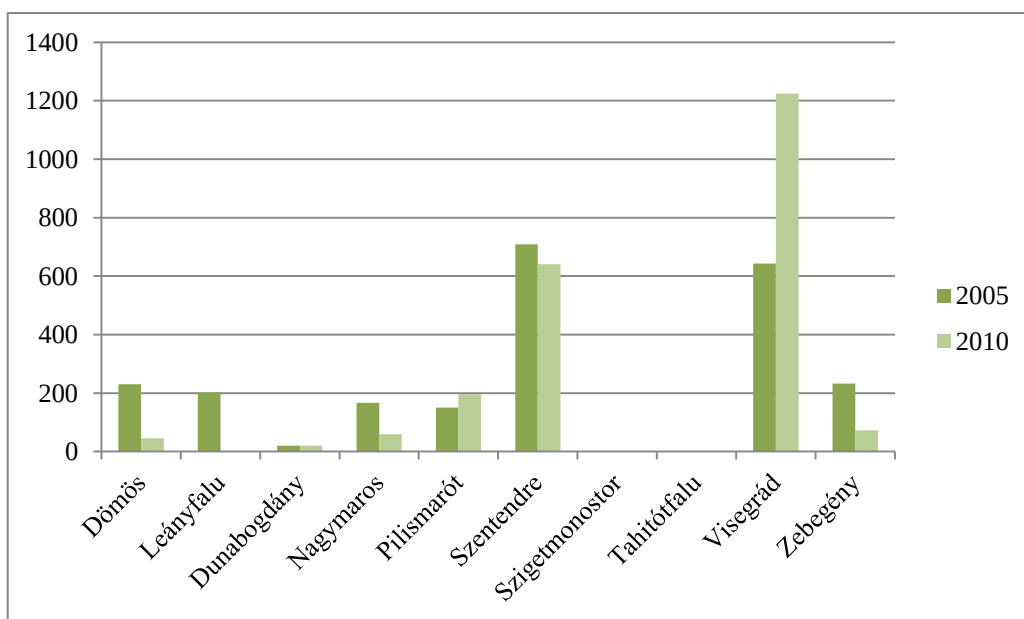
Település	Falusi szállás férőhely	Falusi szálláshely vendégéjszakái	Külföldi vendégéjszakák
Dömös	26	22	0
Dunabogdány	106	1518	1367
Pilismarót	36	673	189
Szigetmonostor	3	20	20
Tahitótfalu	48	415	367
Zebegény	143	8132	189

4. táblázat A falusi szálláshely vendégforgalma (2000)

forrás: KSH, saját szerk.

Az utolsó évtizedet a rendelkezésre álló statisztikai adatok miatt részletesebben is tudtam elemezni, így a válság előtti, 2005-ös állapotokat is igyekeztem bemutatni.

2000 és 2005 között a több szálloda is megszűnt (pl. Szigetmonostor és Leányfalu esetében), azonban Visegrádon egy új szálloda is megjelent, mely bővítette a kereskedelmi szálláshelyek kapacitását a városban. A kereskedelmi férőhelyek az alábbiak szerint alakultak.

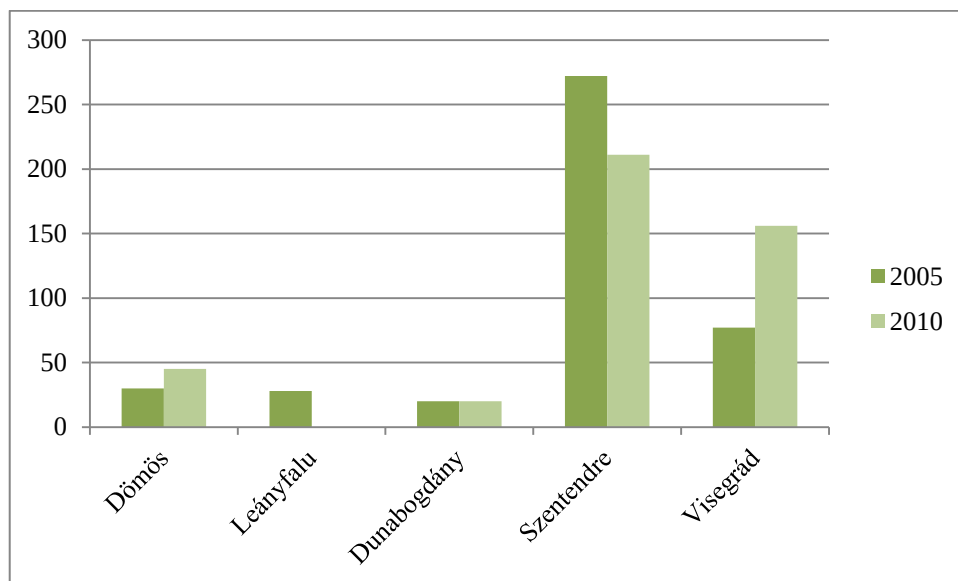

16. ábra Kereskedelmi szálláshelyek alakulása

forrás: KSH, saját szerk.

A kereskedelmi szálláshelyek tekintetében szinte minden településnél visszaesés történt, kivéve Visegrád esetében, ahol valószínűleg az új szállodai beruházás miatt jelentkezik egyértelműes többlet.

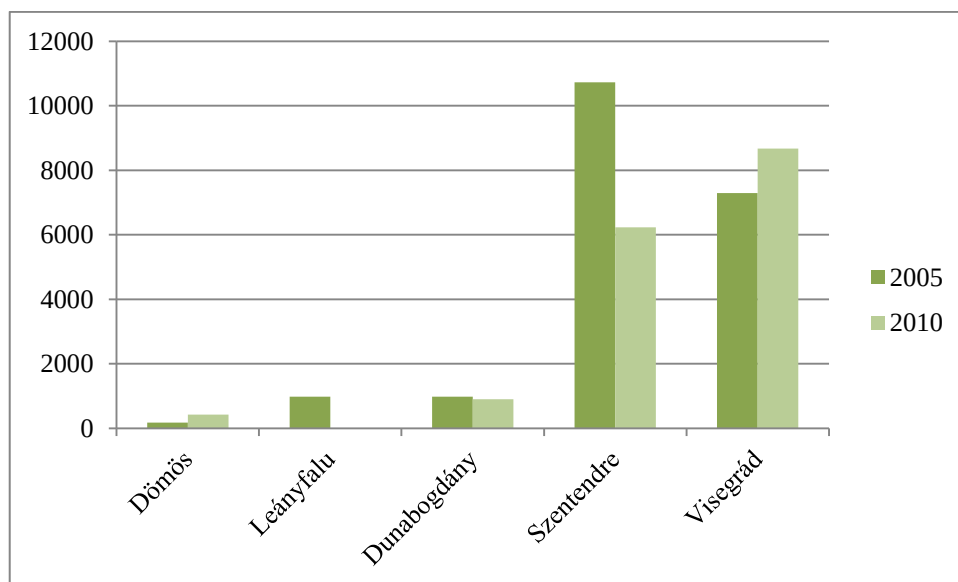
A panziók tekintetében, férőhelyszám tekintetében kis bővülés mutatkozott 2005-ben, azonban a vendégéjszakák száma visszaesett a vizsgált időszakban. Kivételt képez ez alól Visegrád, ahol mindkét változónál bővülés történt. A férőhelyeket a 17. ábra mutatja be.

17. ábra A panziók férőhelyeinek alakulása (2005-2010)

forrás: KSH, saját szerk.

A vendégforgalom ennek megfelelően a településeken (18. ábra):

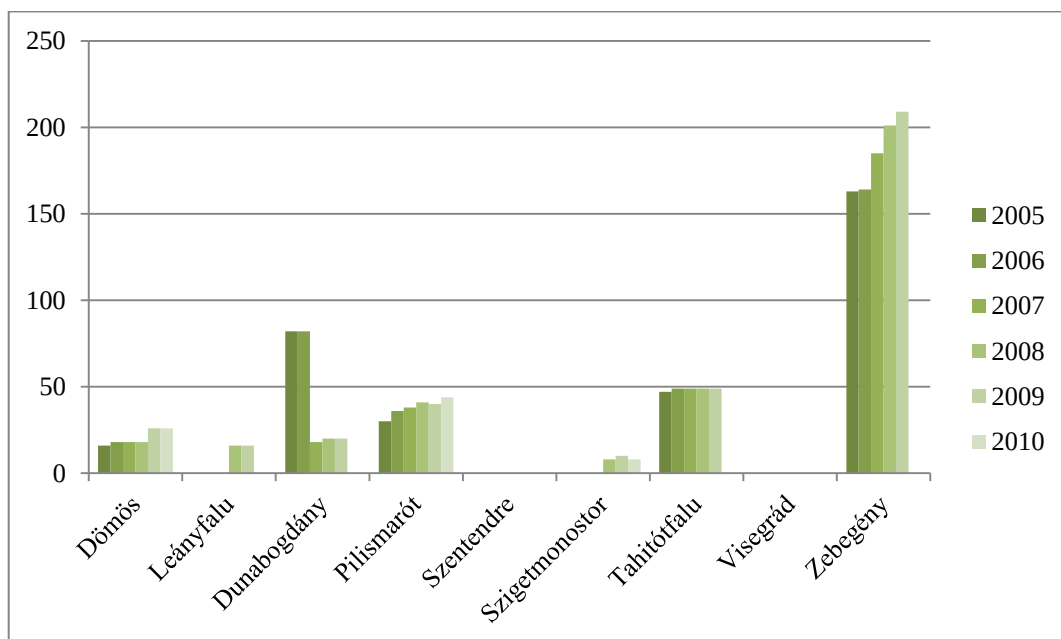
18. ábra Vendégéjszakák száma a panziókban (2005-2010)

forrás: KSH, saját szerk.

A külföldi vendégforgalom nem számottevő a térség panzióiban, kivéve Szentendrén.

Ezen kívül érdekesnek tartottam az üdülési szálláshelyek forgalmát és a kempingek forgalmát vizsgálni. Azonban az adatok elemzésénél igen kevésnek bizonyult ezeknek a forgalma, így nem tartom fontosnak kiemelni őket.

A falusi szállásadás a hazai trendeknek megfelelően nagy népszerűségnek örvendett a térségben, folyamatosan bővült a kínálat, azonban 2010-re itt is sok esetben visszaesik a kínálat (19. ábra).

19. ábra Falusi szállásadás férőhelyei (2005-2010)

forrás: KSH, saját szerk.

A vendégforgalom lépést tart ezzel az állapottal és többnyire stagnál. A külföldi vendégek megjelenése ebben a kategóriában szintén nem jelentős, valószínűleg azért, mert az effajta szállásadás mélyebb kapcsolatot feltételez a szállásadó és a vendég között, melyet külföldiek esetében a nyelvi akadályok hátráltathatnak. A vendégforgalmat az 5. táblázat mutatja be. Itt ki kell emelni, hogy az egyes települések esetében, a vendégéjszaka sok esetben függ a vendégekörtől is.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Dömös	133	146	163	170	205	125
Leányfalu	0	131	116	222	355	0
Dunabogdány	882	822	1351	3338	910	na
Pilismarót	389	498	300	362	238	84
Szigetmonostor	0	0	0	18	0	29
Tahitótfalu	68	46	18	18	86	0
Zebegény	4757	5012	9989	9643	9643	0

5. táblázat Vendégéjszakák száma falusi szálláshelyeken (2005-2010) forrás: KSH, saját szerk.

A fenti elemzésből kitűnik, hogy a Dunakanyarban a szállásadás számos fajtája megjelent az elmúlt harminc év alatt. A kereskedelmi szálláshelyek legnagyobb vendégforgalma az 1980-as évek végén és rendszerváltás környékén volt, melyhez hozzájárulhatott még a vállalati üdülőkben eltöltött vendégéjszakák jelentős száma. A rendszerváltás után kisebb visszaesés után újra fellendültek, de nem érték el az 1980-as évek szintjét.

Az üdülési szálláshelyek virágzása az 1980-as években volt, míg később üdülési szálláshelyekként vesztek jelentőségükből. Az egyéb kereskedelmi szálláshelyek (panziók, kempingek, turistaszállások) közül a panzióknak és a kempingeknek volt jelentősebb forgalmuk. Az elemzésből kiderül, hogy a vizsgált terület peremén elhelyezkedő Pilismarót, Dömös, Zebegény nem, vagy csak nagyon kis mértékben részesül már a Dunakanyarban megjelenő vendégforgalomból.

A kereskedelmi szálláshelyek központosulása a Visegrád-Szentendre tengelyen valósul meg, azonban sajnos az egy napos turizmus felé tolódik el.

6. Nagymaros esettanulmány

Nagymaros a Duna bal partján, a Dunakanyar szívében elhelyezkedő, 4751 lakost számláló kisváros. Már a 13. századtól kezdődően van írásos feljegyzés a létezéséről, de ekkor még Visegrádhoz tartozott. Történeti várossal van tehát dolgunk, mégis, mai szerepkörében ez a történetiség kevésbé köszön vissza. A nevét elsősorban az itt tervezett vízierőmű tette ismertté, a rendszerváltás egyik szimbolikus fogalmává. Az 1970-es évek végétől tervezett beruházás rövid időre felvillantotta annak a lehetőségét, hogy a város egy más, intenzívebb, iparibb fejlődési pályán indul el. Ennek a lehetősége azonban tovaszállt, és Nagymaros maradt, ami volt: káprázatos táji környezetben fekvő kisváros, amely legalább egy évszázada csábítja a főváros zajától szabadulni vágyókat.

A részletes elemzésre azért választottam Nagymarost, mert olyan település, melynek fejlődésében a második otthonok és szabadidőlakások megjelenése szerepet játszott. Emellett, számos más dunakanyari településhez hasonlóan Nagymaros sem tekinthető valódi turisztikai központnak – tágabb értelemben vett rekreációs szerepét ugyanakkor nem lehet elvitatni.

Ezek a folyamatok az 1980-as években kezdtek intenzívvé válni, de a mai településképet merőben meghatározzák.

Mint az általános részben már kitértem rá, a Duna bal partján lévő, elvileg mind közúton (az M2 átadása óta), mind pedig a vasútvonal révén jobb megközelíthetőséggel rendelkezik a település, azonban ez nem jár együtt népességszám növekedéssel, vagyis a budapesti szuburbanizáció igazából alig érintette. Így a területen a vártnál szerényebb mértékű volt a népességnövekedés, sőt, az 1980-as években népessége folyamatosan fogyott és a 2000-es évek végére, a trendek megfordulása után is csak az 1980-as népességszámmal tudunk számolni. Azonban, ha a lakás és üdülőépítéseket vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy ezeknek a virágzása éppen az 1980-as évekre esik. Ez elvileg több mindent jelenthet: megújulhatott a település épített környezete anélkül, hogy ez a népességre nézve releváns következményekkel járt volna, vagy pedig a megújulást hozó be- és az elvándorlás kiegyenlítette egymást. Ez utóbbi lehetőséget azonban az adatok nem támasztják alá, azokból az években, ahonnan rendelkezésre állt ki- illetve bevándorlási adat ebből az évtizedből (1981, 1985, 1989), a migráció mindkét irányban 3-5% körül alakult, vagyis 10 év alatt legfeljebb a település népességének 5%-a cserélődhetett ki e módon.

Valószínű tehát, hogy sok olyan eset van, amikor bár a nyaralót vagy második lakást megépítették, nem jelentkeztek be a városba, mint állandó lakosok, így nem jelentkeztek a

kitelepülők valódi népességtöbbletként (6. és 7. táblázat). Hogy valójában életvitelszerűen megjelennek-e, és ha igen, mennyi időre a városban, az kifejezetten nehezen eldönthető kérdés.

	1980	1990	2001	2010
Népesség	4715	4383	4470	4751
Lakásállomány	1637	1648	1763	1812
Épített lakások	37	32	11	6
Épített üdülők	9	5	2	0

6. táblázat Tízévenkénti adatok

forrás: KSH, saját szerk.

	Népesség	Lakásállomány	Épített lakások	Épített üdülők
1980	4715	1637	37	9
1981	4718	1691	34	41
1982	4703	1705	14	20
1983	4630	446	1	10
1984	4581	na	14	44
1985	4468	na	19	19
1986	4388	na	17	23
1987	4316	na	15	21
1988	4267	na	1	0
1989	4384	1648	44	6
1990	4383	1648	32	5

7. táblázat Az 1980-as évtized adatai

forrás: KSH, saját szerk.

A táblázatból egy másik fontos átrendeződés is kirajzolódik. Amíg az üdülőépítések az 1980-as évek közepén elérik csúcspontjukat, az 1988-as mélypont (statisztikai hiba vagy váratlan adminisztrációs akadályok?) után 1989/90-ben a lakásépítésekénél jelenik meg az üdülőépítés „szokásos” teljesítménye is. Vagyis vagy az építkezők célja, vagy az engedélyeztetés, és ennek nyomán a statisztikai számbavétel változott meg jelentősen. Mivel a migrációs adatokban ekkor sem következik érdemi változás, feltételezhető, hogy az építkezések mögött a rekreációs funkció még mindig dominánsan jelenik meg.

Nagymaros településkép-átalakulásának szemléltetésére a 20. ábra szolgál. A Duna partján kialakuló, majd a völgyekbe kúszó település kezdetben harmóniában élt együtt a folyóval,

és a hegyekkel. A történelmi belváros, amit a helyiek óvárosnak neveznek a folyóparton alakult ki. A településmagra kisvárosias, zártos, földszintes beépítés jellemző, melyet szűk utcák tagolnak (ezt fehér szín jelzi a térképen). A „külvárosokban”, a hegyoldalra kúszó településrész utcahálózatára már az oldalhatáron álló, fésűs, falusias beépítés jellemző. Az 1970-es években, amikor a szuburbanizációval, megindult a településre való kiáramlás a fővárosból, megjelent a település északi és déli peremén a kertvárosias beépítés. Ezen településrészek hagyományos beépítettséget mutatnak és rendezett alaprajzúak.

A rekreációs, üdülési célú beépítés is ekkor kezd el kialakulni, így megjelenik a vízparti üdülők egy csoportja, melyekre jellemző, hogy sok, kis területű telket parcelláztak ki és ezekre épültek a kis alapterületű ingatlanok, gyakran nagy beépítési aránnyal. Itt kerültek elhelyezésre az idegenforgalmi létesítmények is, melyeket a kirándulókon és az itt nyaralókon kívül az állandó lakosság is igénybe vett. Ezek a turisztikailag intenzíven hasznosított területek, melyek sok esetben az árvízvédelmi terület nem mentesített oldalára kerültek a Duna partján találhatók, azonban mára –sokszor nem hivatalosan - lakófunkciót kaptak. Arra az 1992-es rendezési terv is kitért, hogy úgy kell létrehozni az új üdülőlétesítményeket, hogy takarófasítással védve legyenek a főutaktól.

Az 1980-as években, az üdülőépítésekkel kapcsolatos igények indult meg a „zártkertek” kiparcellázása a hegyoldalon, melyekre a hosszú, de keskeny telekméret jellemző. Ezt a folyamatot az akkori tanács is támogatta, hiszen felfedezték, hogy ez lendíthet az ingatlanpiacon, így érdekükben állt, hogy ezeket támogassák.

A település iránti igény kézzel fogható volt, és a zártkertek kialakítása és parcellázása nem igényelt olyan infrastrukturális beruházásokat, mintha építési telkeket jelöltek volna ki – a közműfejlesztést egyébként Nagymaros topográfiája különösen nehezé és költségessé tette és teszi.

Tervben volt, hogy 1985-ben a „Szamaras” nevű településrészen – ahol a második otthonok és üdülők megjelenése domináns – a közművesítés megtörténik, a telekméreteket szabványosítják és ezeket értékesítik, így homogenizálva a területet, teljesen üdülőkörzetté történő átalakítás révén, azonban ezek a tervek nem valósultak meg, így megmaradtak a szabálytalan telekméretek és a nehéz megközelíthetőség.

A rendszerváltást követően a rendezési tervben (1992) megjelenik, hogy „az üdülőterületekre vonatkozó előírások a továbbtervezés során pontosítandók. Ennek oka, hogy az igények differenciálódtak, a vállalkozás e területeken is előtérbe került, s ezért célszerű az övezetek karakteresebb szétválasztása, illetve övezeten belül a nagyobb

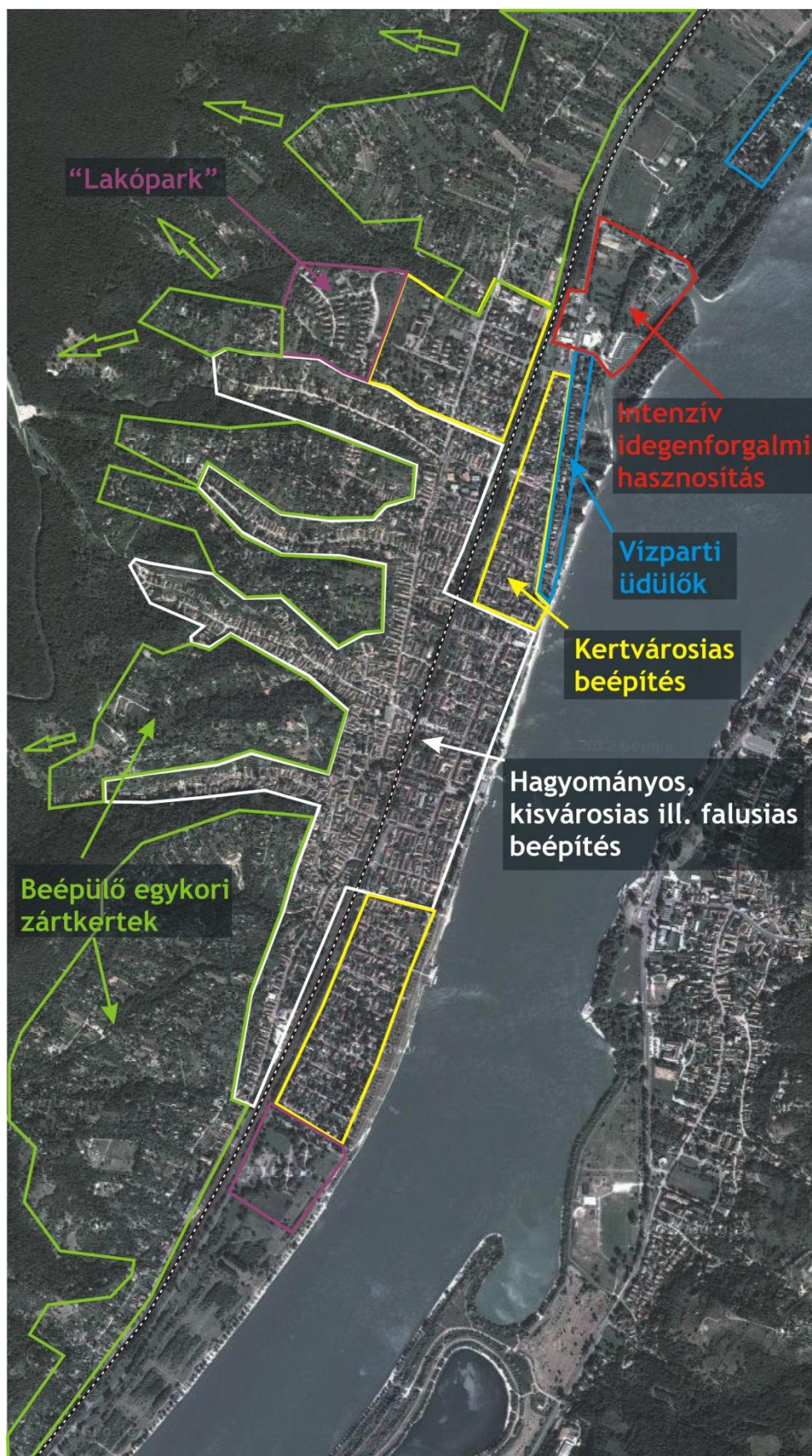
homogenitási igény megerősítése. A volt zártkerti területekre vonatkozó szabályozásban előzetesen két kategória, illetve területfelhasználási elem alkalmazását javasoljuk.

1. külterületi erdőterület, teljes építési tilalom (nagy részt a jelenleg érvényes ÖRT-nek illetve kialakult állapotnak megfelelő módon.)
2. Külterület az OÉSZ 1/1992. (I.6.) KTM rendelettel történt módosításának megfelelően a min. 720 nm-es földrészleten max. 3%osbeépítettséggel egy gazdasági épület és pince elhelyezésével.” (Dunakanyar menti települések összevont rendezési terve, 1992.)

A határozat megemlíti, hogy a kiterjedt zártkertek miatt új településrészek csak nagy költséggel alakíthatók ki, hiszen ez csak úgy lenne megoldható, ha a zártkerteket és az azon lévő ingatlanokat felvásárolnák. Ebben az értelemben Nagymaros „beszorult” a Duna és a meredek hegyoldalak, a megőrzendő erdők közé, igazi szuburbiává, gyorsan növekvő migrációs célponttá válása csak a már részbe beépült, igaz, kevésbé intenzíven hasznosított zártkerti öv funkcionális átalakulásával kerülhetett volna sor. Az 1980-as és az 1990-es évek között lezajlott társadalmi átalakulások azonban sok esetben azt eredményezhették, hogy a nem esik egybe a korábbi rekreációs telekvásárló a kiköltözés – a távolság és a hely táji értékei miatt tetemes – költségeit felvállalni képes és hajlandó réteggel. Így a folyamat bizonyos értelemben megrekedt, vannak ugyan példák a rekreációs övezet foltszerű megújulására, de a várakozásokkal ellentétben ez viszonylag kevés ingatlant érintett.

A településen azonban igény volt arra, hogy új lakóövezeteket alakítsanak ki, valamint folytassák a zártkertek parcellázását, melyet az 1992-es ÖRT is említ: „a községi nyilvántartás szerint 182 lakás épült az elmúlt 10 évben és 46 lakás került lebontásra. A kedvezőtlen arányokat mutatja, hogy ezzel egy időben 10 év alatt 166 üdülőépület épült 6 bontás mellett és 483 zártkerti épület, összesen 9 db bontás mellett.”

A rendszerváltás óta eltelt húsz évben a településmag megtartotta eredeti formáját és kialakítását. A zártkertek alkotják a település domináns részét, azonban, ahogy a térképen is látható, a zártkertek mellett mára megjelent egy modern lakópark jellegű beépítés is, melyet amerikai kertváros stílusú lakóházak jellemeznek. A további zártkerti terjeszkedés a település peremén figyelhető meg, a település határa közvetlenül az erdőhatár.

20. ábra Nagymaros területhasználati vázlata. Forrás: A GoogleMaps alaptérképének felhasználásával a szerző szerkesztése

A fenti folyamatokhoz alapvetően tehát a turizmus megjelenése, a hétvégi házaskitelepülés járult hozzá. A helyi önkormányzat a rendezési terveken keresztül próbált hatni a folyamatra.

Az idegenforgalmi funkció és annak települési térformáló szerepe a vártnál sokkal csekélyebb jelentőségűnek bizonyult Nagymaroson.

A településen a kereskedelmi szálláshelyek tekintetében elmondható, hogy szállodai beruházás a vizsgált 30 év alatt nem történt. Ez ebben az esetben is magyarázható azzal, hogy Budapest közelsége a beruházókat nem ösztönzi, valamint a jobb parton lévő Szentendre és Visegrád már rendelkezik ilyen típusú szálláshely-szolgáltatással. Érdekes, hogy a bal part vizsgált települései közül egy település esetében sincs szálloda, így ezen a téren viszont piaci rés állhat fent, kérdéses azonban, hogy mennyire tudna lépést tartani a fővárossal. Az egyéb kereskedelmi szálláshelyek vizsgálatánál, az üdülési szálláshelyeket szerettem volna szemléltetni, - hiszen ezek képviselik azt a rekreációs funkciót, melyet mérni szerettem volna - melyek férőhely-kapacitásáról, illetve keresletéről a 8. táblázatban olvashatunk.

	Ker. szh.	Üdülési szh.	Véj. ker.szh.	Véj. üdülési szh.
1978	432	186	33456	21672
1979	427	186	26626	21313
1980	559	188	33408	21980
1981	550	191	10622	20995
1982	483	191	13470	21284
1983	505	199	17159	20563
1984	496	215	15470	24632
1985	509	838	16230	20615
1986	498	182	17840	20820
1987	562	na	24316	na
1988	555	na	28568	na
1989	581	na	36454	na
1990	539	na	8478	na

8. táblázat Kereskedelmi és üdülési szálláshelyek kapacitása és vendégforgalma (1979-1990)

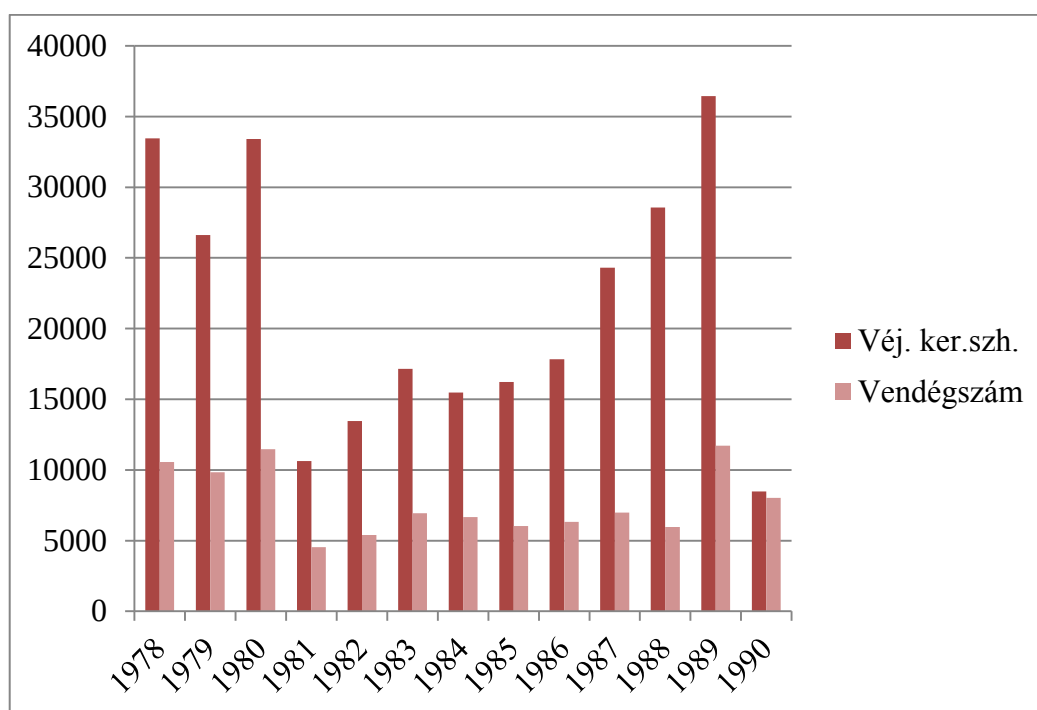
forrás: KSH, saját szerk.

Az összes kereskedelmi szállásférőhely tekintetében elmondható, hogy a kapacitás adatok 400 és közel 600 férőhely között mozogtak az 1980-as években, ami a település lakosságának közel 8-10%-át tette ki. Az ezekhez tartozó keresleti oldal, vagyis a vendégforgalom is ennek függvényében alakult. Ha a vendégek száma és a vendégéjszakaszám közti összefüggést vizsgáljuk, akkor látható, hogy a vendégek

számának növekedésével egyenes arányban növekszik a vendégéjszakák száma is, így ebből arra következtethetünk, hogy az átlagos tartózkodás nem nőtt. (20. ábra) A vendégforgalom nem nőtt meg drasztikus mértékben, amiből arra következtethetünk, hogy valószínűleg az épített üdülők egy részét már ebben az időszakban is kiadott üdülőként hasznosították.

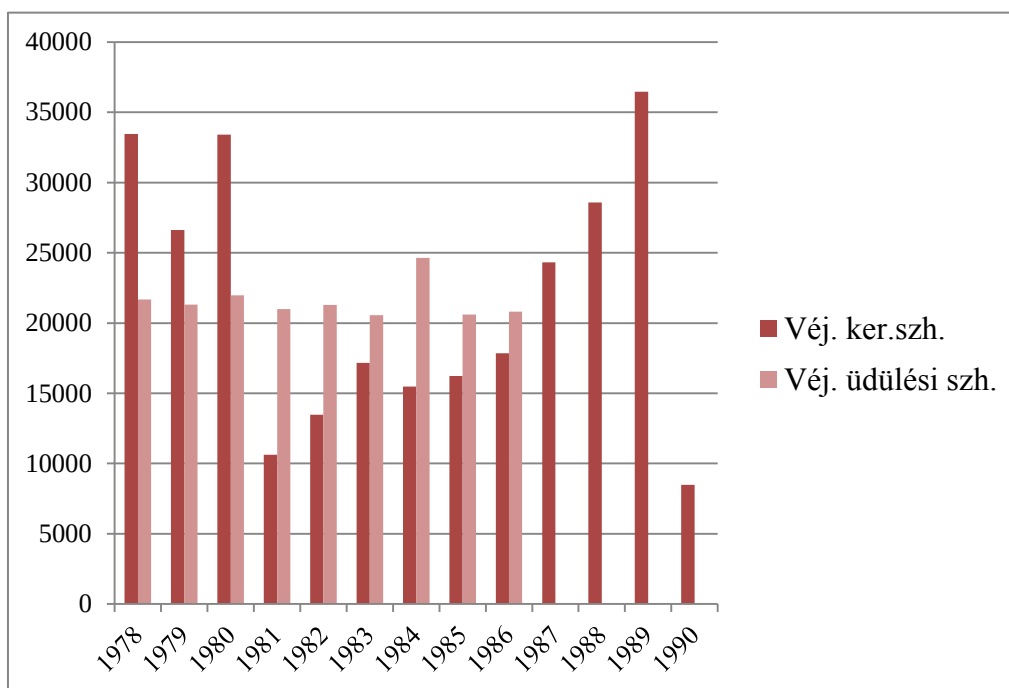
Az üdülési szálláshelyek tekintetében szerény növekedés látható, kiugró mutató az 1985-ös év, mikor is 838 üdülési szállásférőhelyet regisztrált a KSH idegenforgalmi évkönyve. Az itt relizálódó idegenforgalmi mutatók szerint bár a kapacitás tekintetében nagy változás nem következett be, 20 és 21 ezer vendégéjszakát töltöttek itt a vendégek, mely arányaiban véve jobbnak mondható a kereskedelmi szálláshelyeken töltött vendégéjszakákhoz viszonyítva. 1987-től a statisztikai évkönyvek az üdülési szálláshelyekre vonatkozóan nem tartalmaznak adatokat (21. ábra).

A rendszerváltás után, mint a korábbiakban már kitértem rá volt, hogy Nagymaros nem tartozott a kiemelt üdülőkörzet tagjai közé, így ebből az évtizedből kevés adattal rendelkezünk, így itt csak a vendégek számának változását és a vendégéjszakaszámokat tudtam vizsgálni, melyet a 9. táblázat mutat be.

21. ábra Vendégek és vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken

forrás: KSH, saját szerk.

22. ábra Összefüggés a kereskedelmi és üdülési szálláshelyek vendégéjszakái között

forrás: KSH, saját szerk.

	Vendégszám	Vendégéjszakák
1990	8030	8478
1991	6931	14983
1992	na	na
1993	na	na
1994	na	na
1995	1077	2652
1996	4487	9363
1997	2223	5289
1998	2107	4686
1999	2132	10934

9. táblázat Vendégforgalom Nagymaroson (1990-1999)

forrás: KSH, saját szerk.

Ahogy a táblázatban látható, az 1990-es nyolcezer feletti vendégszámot az évtized végére nem sikerült visszanyerni, sőt az adatok alapján jelentősen csökkent a vendégszám. Ezt okozhatta az utazási kedv vagy a diszkrecionális jövedelem visszaesése is. Abban a három évben, amiben nem történt adatgyűjtés, a vendégszám hatodára csökkent és a vendégéjszakák is nagyon visszaestek az évtized közepére. Emellett megfigyelhető, hogy ugyan a vendégszám csökkent, de a vendégéjszakák száma arányaiban növekedett és 1999-re közel ugyanannyi vendég, mint 1998-ban, közel kétszer annyi vendégéjszakát töltött el

Nagymaros kereskedelmi szálláshelyein, ebből adódóan valószínűleg a tartózkodási idő megnövekedett.

2000-től részletesebb bontásban állnak rendelkezésre adatok, így szélesebb körű elemzést tudtam folytatni. Ebben az időszakban érdekesnek tartottam megvizsgálni a panziók, az üdülőházak, valamint a turistaszállásokon relizálódó vendégforgalmat. Azonban panzió ebben az időszakban nem épült, illetve nem találtam a KSH statisztikákban erre vonatkozó adatot. Ebből egy olyan kép rajzolódik ki, miszerint Nagymaroson a befektetők inkább a családiasabb hangulatú, de olcsó szállásadásra koncentrálnak. A vendégéjszaka számban így lépést tudnak tartani a környező településekkel. A turistaszállásokra és üdülőházakra vonatkozó adatokat az 10. és 11. táblázat foglalja össze.

	Férőhely	Vendégszám	Vendégéjszaka
2000	100	3120	9035
2001	100	8770	15630
2002	92	1790	5360
2003	92	945	5110
2004	92	400	1600
2005	96	560	2420
2006	100	333	1625
2007	60	1932	3327
2008	0	50	600
2009	0	0	0
2010	0	0	0

10. táblázat A turistaszállások adatai

forrás: KSH, saját szerk.

Nagymaroson egy turistaszálláshely működött 2009-ig, mely fokozatosan csökkenő kapacitással rendelkezett. Népszerűségük a 2000-es évek elején volt a legnagyobb, (a vendégszám 2001-ben volt a legmagasabb), mely adódhatott a bakancsos turizmus elterjedéséből és olyan outdoor tevékenységek népszerűbbé válásából, amelyek vendégkörének nem volt szüksége magas kategóriába tartozó szálláshelyszolgáltatásra. A 2007-es évben még megugrott a vendégéjszakák száma, feltehető, hogy a „Zöld turizmus éve” kampány jóvoltából.

A mutatók 2008-ban voltak a legalacsonyabbak, valószínűleg ez a kihasználatlanság vezetett ahhoz, hogy bezárták az egyetlen turistaszállást a településen. A vendégéjszakaszám a vendégek számával arányosan változott.

	Férőhely	Vendégéjszaka	Külföldi véj.
2000	73	1397	165
2001	73	1196	55
2002	73	744	142
2003	25	1029	161
2004	0	918	0
2005	71	206	0
2006	71	104	0

11. táblázat Az üdülési szálláshelyek adatai

forrás: KSH, saját szerk.

Az üdülési szálláshelyek férőhelyei stagnálnak, csak 2003-ban esik 25-re, majd 2004-ben nullát regisztráltak, bár ez feltehetően téves adat, hiszen vendégéjszaka mérése történt a településen. A legtöbb vendégéjszakát 2001-ben mérték, azonban a legtöbb külföldi 2002-ben tartózkodott a városban (79 fő). Az üdülési szálláshelyek nem túl nagy népszerűségnek örvendenek a településen, ami adódhat abból is, hogy a rengeteg magánüdülő is a piacon megjelenik és ezzel versenyt generál. A terepi bejárás alkalmával sok olyan magánüdülőt láttam, melynek felületén tábla hirdette, hogy szobát kivenni lehetséges.

Az évtizedben lezajló kereskedelmi szálláshelykínálat változását az 12. táblázat mutatja be. A kereskedelmi szálláshelyek fokozatos csökkenése figyelhető meg, melyhez hozzájárul a férőhelyek csökkenése is, bár kérdéses melyik hatás váltotta ki a másikat. Feltehetően a csökkenő kereslet váltotta ki a csökkenő kínálatot.

	Férőhely	Vendégéj
2000	323	11383
2001	323	17517
2002	315	6336
2003	267	6739
2004	242	2667
2005	167	2628
2006	71	1729
2007	60	3327
2008	60	759
2009	59	59
2010	60	239

12. táblázat Kereskedelmi szálláshelyek kapacitásadatai és vendégéjszaka számuk

forrás: KSH, saját szerk.

Összefoglalva elmondható, hogy Nagymarosra inkább az üdülőházas, kis kapacitású szálláshelykínálat jellemző, és vendégforgalma is ide koncentrálódik, a környező települések körében kimagasló.

7. Visegrád esettanulmány

Visegrád a Dunakanyar tényleges gyöngyszeme, a kulturális idegenforgalom központja és a megjelenő vendégforgalom kiemelt célpontja is. Nagymaros mellett azért tartom érdekesnek vizsgálatát, mert a térségben egyedül itt jelennek meg koncentráltan a kereskedelmi szálláshelyek, ezen belül főként két típus dominál, a panziók és a hotelek.

Visegrád népessége a 2010-es továbbvezetett adatok alapján 1859 fő volt. A 3327 ha területű település állandó népessége 1980-ban volt a legmagasabb, 1869 fő. A tízévenkénti adatokat a 13. táblázat mutatja be.

Év	Állandó népesség	Vándorlási különbözet
1970	1738	313
1980	1869	-23
1990	1615	161
2001	1673	44
2010	1859	23

13. táblázat Népesség és vándorlási különbözet alakulása Visegrádon

forrás: KSH, saját szerk.

Látható, hogy az állandó népesség számában nem történt dinamikus emelkedés, így elmondható, hogy Visegrádot már nem érinti markánsan a szuburbanizáció, az ide költözők valószínűsíthető, hogy nem jelentkeznek be állandó lakosnak, míg ez a környező településeken megtörténik (pl. Leányfalu esetében). Hozzá tartozik ehhez az is, hogy a jobb part elérhetőségében csak az autóbusz és személygépkocsi áll rendelkezésre, és ugyan Visegrád a fővárostól már egy órás úttal már megközelíthető, valószínűsíthető, hogy az ingázás nem kifejezetten jelentős.

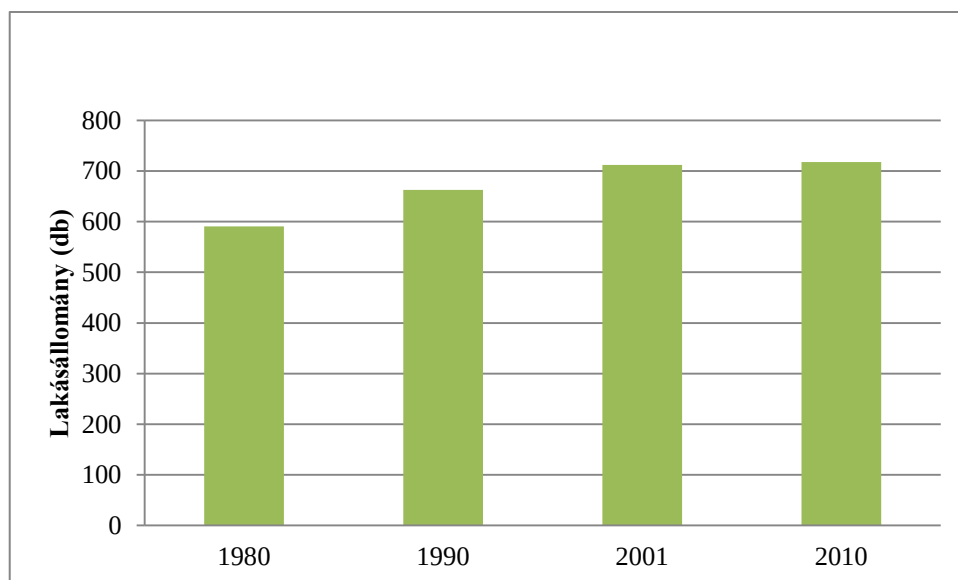
Érdekes megvizsgálni az 1980-as évtizedet, hiszen, ezt követően pozitív a vándorlási különbözet, így itt is, mint Nagymaros esetében az ötéves adatokat vizsgáltam (14. táblázat) – ide ha nem találtam akkor mégse kéne beletenni...

A lakások számának változása növekedést mutat (23. ábra), míg az üdülők tekintetében a legtöbb épített üdülő a KSH statisztikái alapján 1970 és 1980, valamint 1980 és 1990 között épült a legtöbb üdülő a településen. Ez alátámasztja azt a feltevést, miszerint a szuburbanizáció megindulásával a városból való kiáramlás egyik fő vonala, hogy második

lakásokat és üdülőket építettek a tehetősebbek. Az épített üdülők, valamint lakások számáról azonban a területi statisztikai évkönyvek adatai szerény mértékű növekedésről adnak számot. Itt érdemes kiemelni azt a tényt – mely a kutatást is sok esetben nehezítette -, hogy a 10 éves népszámlálásoknál leírt és megfigyelt adatok sok esetben ellentmondanak a továbbvezetett adatoknak, az évenkénti statisztika adatainak.

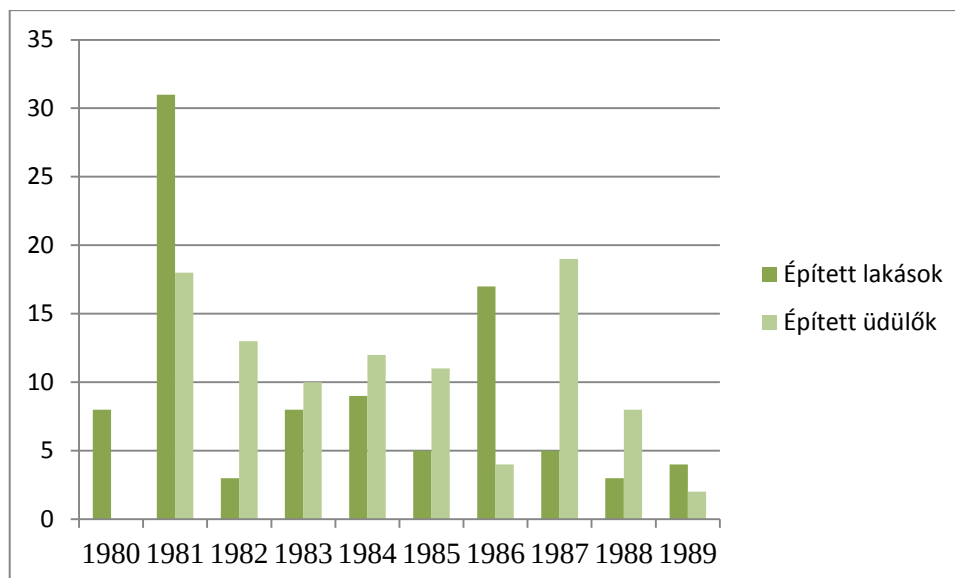
Az 1980-as évekből származó üdülésépítési adatoknál megfigyelhetjük, hogy szinte minden évben több üdülőt építettek, mint amennyi lakást (24. ábra), ami szintén alátámaszthatja a fentebb írottakat. Ez a szám a rendszerváltást követően csökken, majd később szinte teljesen megszűnik, átalakul egy kereskedelmi szálláshely orientált településsé.

Visegrád azért különleges a Dunakanyar települései között, mert nem domináns a szuburbanizáció hatása, a településen főként a kereskedelmi szálláshelyek megjelenése és elterjedése figyelhető meg.

23. ábra A lakásállomány változása (1980-2010)

forrás: KSH, saját szerk.

24. ábra Épített lakások és üdülők száma (1980-89)

forrás: KSH, saját szerk.

A 25. ábrán Visegrád településképét láthatjuk, melyet a nagymarosihoz hasonló színezéssel igyekeztünk ellátni a könnyebb összehasonlíthatóság érdekében. Az ábrán feltüntetésre kerültek az idegenforgalmi szálláshelyek típusai is.

A település magja nem közvetlenül a vízparton helyezkedik el, hanem az ármentes térszínen, a főútvonaltól nyugatra, takarófásítással védve. Az óvárosi rész beépítése zártos és kisvárosias, egyszintes épületek jellemzők és ezeket szűk utcák tagolják, melyek nem szabályosak. A település magja a nagymarosi városmagnál dominánsabb és tekintélyesebb, itt hangulatos utcákról van szó, melyekhez hozzájárul, hogy a zöldterületek aránya számottevő. A város növekedésével párhuzamosan megindult a völgy irányába való terjeszkedés is, a beépítés oldalhatáron, de a topográfia, a völgyi jelleg miatt a telkek nagyon keskenyek, a beépítés sűrűsége aránylag intenzívebb.

Visegrád csak történetének késői szakaszában nyert idegenforgalmi jelentőséget, az intenzívebb rekreációs használatbavétel pedig ennél is később alakult ki. Ennek megfelelően a turisztikai szuprastruktúra létesítményeinek csak a meglehetősen zárt településmagon kívül lehetett helyet találni. Ilyen üres területek a Dunapart irányában álltak rendelkezésre. A konkrét idegenforgalmi hasznosítás nem összefüggő területként, zónaként jelenik meg a város esetében, hanem két különálló, ám az óvárossal szoros összefüggésben lévő településrészekről beszélhetünk. Az egyik rész az óvárosba nyúlik be, közel a hajóállomáshoz és ezen a területen található a nagyobb hotelek, szálláshelyberuházások, míg a másik rész a városmagtól északra helyezkedik el, szintén

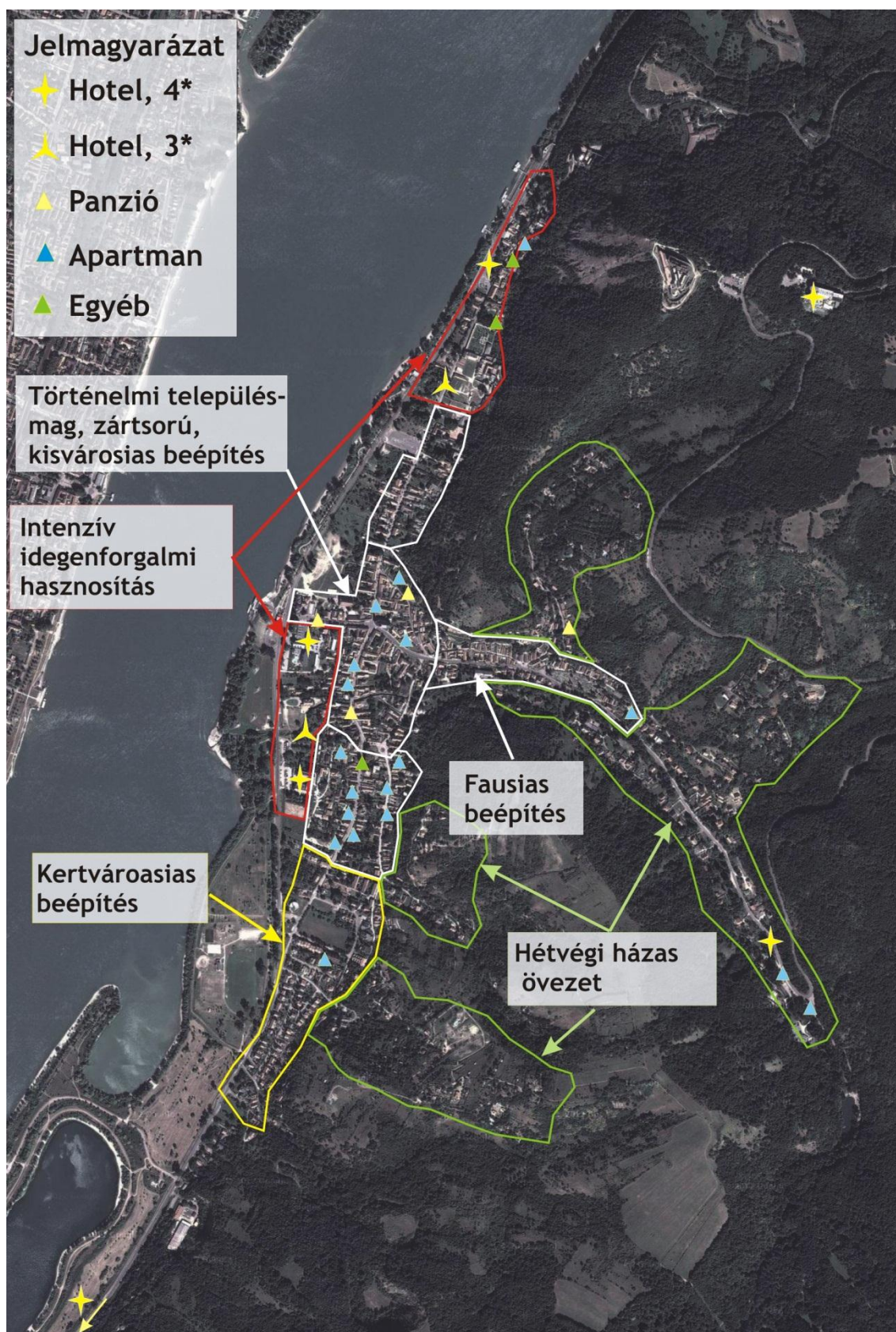
szállodákkal, azonban ezen a területen már kisebb kereskedelmi szálláshelyek is találhatóak.

A város honlapján rendelkezésre álló adatok, valamint a személyes bejárás alkalmával megbizonyosodtam arról, hogy ezek, a történelmi településmagban található apartmanok többnyire olyan magánkézben lévő ingatlanok, melyek tulajdonosai kihasználva a település előnyeit házukat, vagy második otthonukat felújították, és idegenforgalmilag az év bizonyos szakában, vagy egész évben kiadják, ezért is mondható, hogy a településközpont vegyes terület, „mely több önálló rendeltetési egységet magába foglaló, lakó és olyan helyi települési szintűigazgatási-, kereskedelmi-, szolgáltató, vendéglátó-, szálláshelyszolgáltató-, egyházi-, oktatási-, egészségügyi-, szociális épületek, valamint sportlétesítmények elhelyezésére szolgál, amelyek alapvetően nincsenek zavaró hatással a lakófunkcióra.” (ART, Visegrád, 2004.)

A település déli peremén megfigyelhető, hogy itt is kialakul (akárcsak Nagymaros esetében) a kertvárosi beépítés, rendezett alaprajzú utcáival.

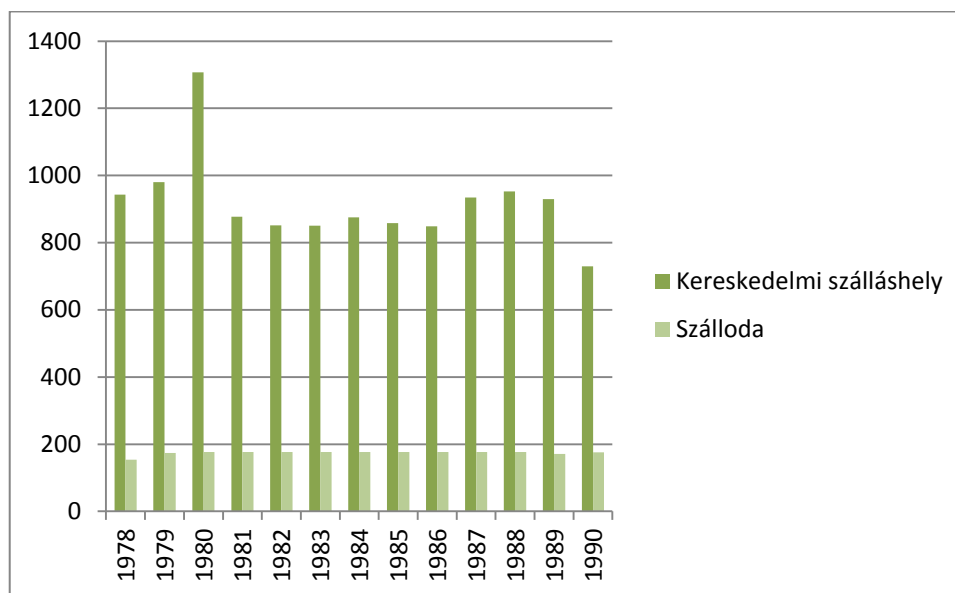
A hétvégi házas övezet, mely szintén nem alkot összefüggő zónát a településen belül, négy részre osztható. Elsőként vélhetően a településmaghoz kapcsolódó zóna jött létre, melyet valószínűleg üdülőházas üdülőterületnek szerettek volna kialakítani. Az üdülők teleknagysága nem szabályos és sokszor vegyes használatúak. A kertvárosi részhez kapcsolódó üdülőövezetnél megfigyelhető a tudatosság, hiszen a rendezési terveken látszik, hogy összefüggő üdülőházas övezetet alakítottak ki és sok helyen törekedtek az azonos teleknagyságra is, ez tekinthető a legújabb hétvégi házas övezet terjeszkedés lehetősége ebben az esetben is fennállhat, azonban úgy vélem ez Visegrádnál nem domináns, minden határa természetes.

Visegrád tehát azért érdekes, mert az üdülőházas és hétvégi házas üdülés mellett egy virágzó idegenforgalmi központ is egyben – valamint a turisztikai nagyberuházások központja -, mely a Dunakanyarnak, mint kiemelt üdülőkörzetnek állandó tagja, így fontos a várost ebből a szempontból is górcső alá venni.

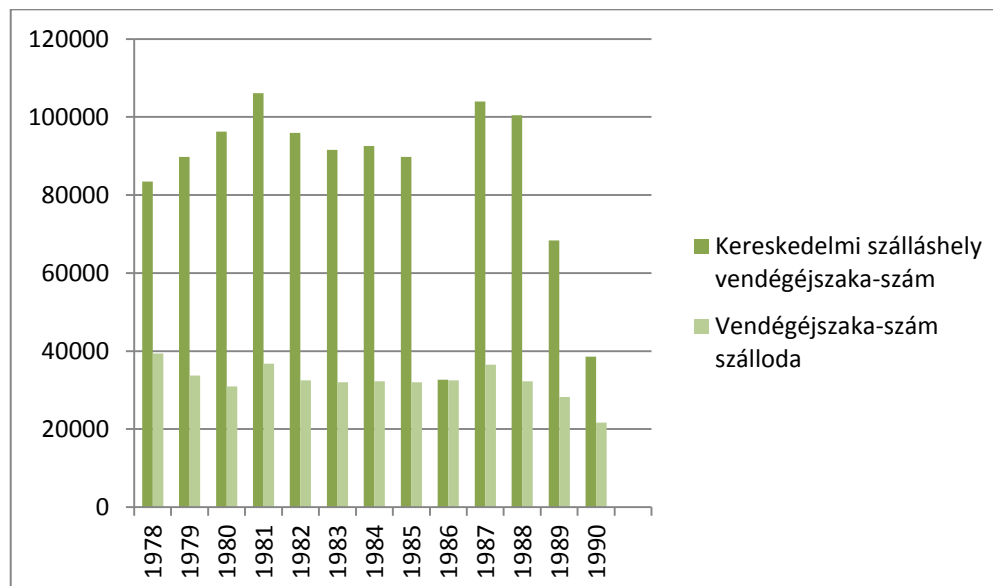
25. ábra Visegrád területfelhasználása forrás: Google Maps, saját szerkesztés

Visegrádon az idegenforgalom és az ehhez kapcsolódó turisztikai infra- és szuprastruktúra a turizmus megjelenésétől kezdve jelen van a településen, de a bevételek főleg a kereskedelmi szálláshelyek, ezeken belül is főként a hotelek és panziók körében realizálódnak. Ebből adódóan elsődlegesen ezek forgalmát szerettem volna vizsgálni. A 26. és 27. ábrákon látható a kereskedelmi szálláshelyek növekedése, és ezek vendégforgalmának alakulása a vizsgált időszak kezdetétől a rendszerváltásig.

26. ábra Kereskedelmi szálláshelyek és szállodák kapacitásának változása (1978-1990)

Forrás: KSH, saját szerk.

27. ábra Vendégjszaka-szám változás a kereskedelmi szálláshelyeken és a szállodákban

forrás: KSH, saját szerk.

A szállodai férőhelyek a vizsgált, 1980-as évtizedben nem változtak, és ez mindössze egy szállodát jelentett, ilyen típusú beruházás tehát nem történt a városban. A vendégéjszakák száma stagnált, az évtized vége felé, látható a vendégéjszakák drasztikus csökkenése, mely az elkezdődő recesszió egyik következménye, valamint a nyugat felé nyitás következtében a nyaralások inkább külföldi desztinációkban realizálódnak.

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának csúcsa 1980-ban volt, amikor 1307 férőhely állt a vendégek rendelkezésére. Az ezt követő időszakban a kapacitás csökkent, valószínűsíthető, hogy a kereskedelmi szálláshelyek egy részét bezárták, kiemelten a vállalati és szakszervezeti üdülők tekintetében fordult elő drasztikus csökkenés.

A kereskedelmi szálláshelyek közé nem tartozó, üdülési szálláshely nagyon meghatározó volt a város idegenforgalmában. A 14. táblázatban látható ezen szálláshelyek vendégforgalma, melyet csak 1986-ig tudtam vizsgálni. Valószínűsíthető, hogy ez volt a későbbi üdülőház elődje.

	Férőhely	Vendégéjszaka-szám
1978	943	93233
1979	607	95066
1980	584	85083
1981	576	65757
1982	595	81031
1983	569	74963
1984	580	75047
1985	563	75373
1986	605	75458

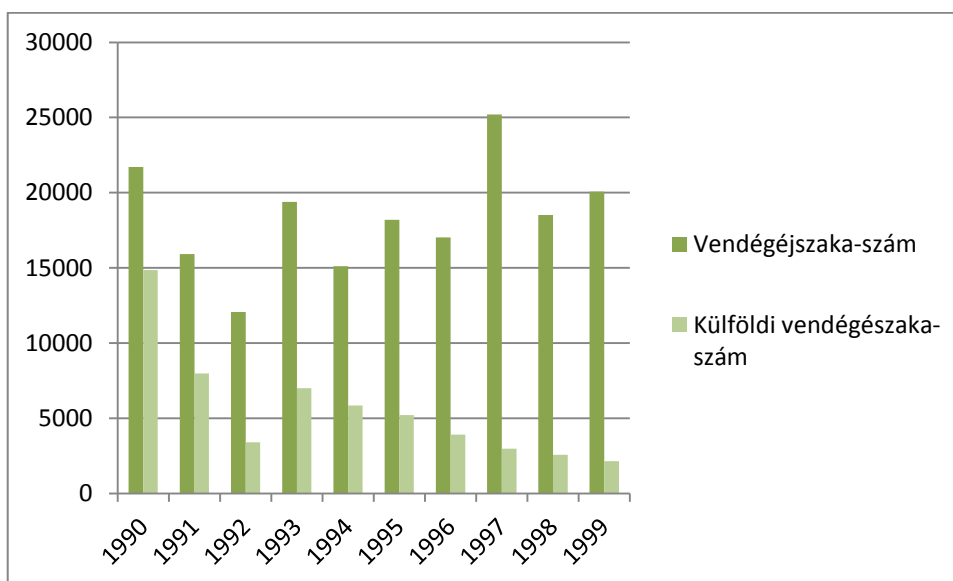
14. táblázat A férőhelyszám és vendégforgalom az üdülési szálláshelyeken (1978-1986)

Forrás: KSH, saját szerk.

A táblázatból látható, hogy a férőhelyszámok tekintetében szinte megegyezett a kereskedelmi szálláshelyekkel és vendégéjszaka-számot vizsgálva látható, hogy volt, amikor megelőzte a kereskedelmi szálláshelyeket (az utolsó két vizsgált évben). Ebből arra következtethetünk, hogy az üdülési szálláshelyek domináns csoportot képezek a településen.

A rendszerváltást követően általános visszaesés volt minden területen, így a turizmusban is. Hozzájárult ehhez az új piacok felé való nyitás, azonban a befektetőket ösztönözte, hogy új, zöldmezős beruházásokat építsenek és ennek kiemelt központja volt a térségben Visegrád, ahol egy új szállodai beruházás valósult meg.

A szállodai kapacitás tekintetében tehát növekedésről beszélhetünk, a korábbi 177 helyett 238 férőhellyel várta a város a vendégeket. Az évtizedben lezajló vendégforgalmat a 28. ábra szemlélteti, melyben szerettem volna kiemelni, a külföldi vendégkört is.

28. ábra Vendégéjszaka-szám változások Visegrádon (1990-1999)

Forrás: KSH, saját szerk.

Az évtizedre elmondható, hogy a vendégforgalom dinamikusan változott, a külföldi vendégek száma folyamatosan esett. A vendégéjszaka-szám az évtized végén emelkedni kezdett, köszönhetően a stabilizálódó gazdasági helyzetnek.

A 2000-es évektől kezdve a szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma megerősödik. Mivel a mai helyzetben látható, hogy a szállodák mellett a panziók száma a legmagasabb, úgy gondoltam, hogy célszerű vizsgálni őket (15. táblázat).

	Férőhely	Vendégéjszaka-szám
2000	107	6363
2001	105	6288
2002	117	8535
2003	89	6078
2004	77	7089
2005	77	7287
2006	71	6905
2007	71	7612
2008	72	9378
2009	92	9812
2010	156	8670

15. táblázat Panziók kapacitása és férőhelyei (2000-2010) - Forrás: KSH, saját szerk.

A férőhelyszám fokozatos csökkenése mellett a vendégek és vendégéjszakák száma összességében növekedett, amit alátámasztanak a friss adatok, melyek szerint panziók száma a városban domináns.

A korábbi adatokból kiindulva, szerettem volna az üdülőházak változását és ezek forgalmát is vizsgálni, mely ebben az időszakban már a kereskedelmi szálláshelyek csoportjába tartozik.

	Férőhely	Vendégéjszaka-szám
2000	0	233
2001	16	1180
2002	32	969
2003	40	4333
2004	45	4374
2005	45	6593
2006	na	na
2007	41	na
2008	45	3845
2009	45	3740
2010	150	8880

16. táblázat Üdülőházak kapacitása és vendégéjszaka száma (2000-2010)

forrás: KSH, saját szerk.

A férőhelyszám már nem olyan magas, mint korábban, nem mondható kiemelkedőnek a kereskedelmi szálláshelyek csoportján belül, azonban 2010-re már közel kilencezer vendégéjszakával rendelkezett, így valószínű, hogy kezd népszerűbbé válni a turisták körében.

Visegrád alapvetően tehát a kereskedelmi szálláshelyek tekintetében erős, és vendégforgalmában a vizsgált térségben dominánsan megjelennek a külföldiek. A kereskedelmi szálláshelyek csoportján belül kiemelt hangsúlyt kapnak a panziók, melyek egy része feltehetően fizetővendéglátás.

8. Összegzés

Dolgozatomban a rekreációs funkciók átalakulását vizsgáltam a Dunakanyar menti településeken. Ebben a harmincéves időintervallumban igyekeztem a turizmusföldrajz és a településföldrajz kölcsönös hatásait is vizsgálni, melyek együttesen alakították ki a települések jelenlegi arculatát.

A kutatás alatt célszerűnek véltem a vizsgálatba olyan településeket bevonni, melyek a Dunakanyar szűk magterületét jelentik, melyeken az elképzelt feltevések beigazolódhatnak. A Dunakanyar lehatárolásánál természetföldrajzi, idegenforgalmi és kultúrtáji szempontok szerint mutattam be a területet. A lehatárolásbeli problémák után kilenc, majd 2000-től tíz település esetében véltem úgy, hogy az elemzés révén ki lehet mutatni a változásokat.

A vizsgálat során az általános adatokat figyelembe véve a területen egyenletesen növekvő népességszámot feltételeztem, azonban a KSH adatai szerint ez a népességeloszlás nem egyenletes minden településen, hanem vannak kiemelkedő népességtöbbslettel rendelkező települések (pl. Szentendre), emellett vannak olyanok, melyeknek a népességszáma stagnált vagy visszaesett. Tehát a szuburbanizáció a jobb és bal part településein nem egyenletes, a jobb part megközelíthetősége ugyan kedvezőtlenebb, mégis ez a terület az, ahová a népesség döntő többségben áramlott, a fővárosi szuburbanizáció kiáramlási zónája. Mint ahogy ezt a KSH statisztikai kiadványa is megjegyzi, a népességfogyás főként a bal parti települések esetén áll fent.

A lakásépítések, a lakásállomány is ezekhez a trendekhez igazodott. Nem volt egyenletes, domináns növekedés az épített lakások számában, csak az 1980-as években mutatható ki az átlagnál nagyobb mértékű növekedés és emelkedik meg ezeknek a száma, de így sem kimagasló, a vártnál szerényebb mértékű.

A kutatás egyik alapját képező üdülős szám-változás a településeken nehezen vizsgálható mérőszám volt, hiszen csak a tízévenkénti népszámlálásoknál számolták össze őket pontosan. Az látható a kimutatásokból, hogy a Dunakanyar egészére nézve a legtöbb üdülő az 1970-es és 1980-as években épült és főként tehetősebb budapesti emberek voltak a tulajdonosok, az üdülők kevesebb, mint 10%-a volt külföldi tulajdonban. Mindez mutatja, hogy a Dunakanyar főként a hazai lakosság rekreációs igényeit elégítette ki. Az üdülők mellett megjelentek a második lakások, második otthonok, melyeket szintén frekvenciált helyen építették, gondolva arra, hogy a későbbiekben ezen lakások már átalakult funkcióval, de otthonként, állandó lakhelyként jelenhetnek meg a településeken. Ezekről az

épített lakásokról, üdülőkről sok esetben nehéz eldönteni, hogy napjainkban melyik kategóriába tartoznak. Az önkormányzatoknál történő kutatás során, valamint a településrendezési tervek tanulmányozásakor látható volt, hogy az akkori tanácsok szembekerültek azzal a problémával, hogy a megjelenő idegenforgalom számára ki kell jelölni bizonyos részeket a települések kevésbé központi részén a turisták számára. Ez elsősorban a vízparti részeken jelentkezik, aktív idegenforgalmi zóna kialakításával, valamint az építkezések főként az addig zártkerti területeken, a hegyoldalakon indultak meg és terjeszkedtek. A probléma ott jelentkezett, hogy ezek az eddig érintetlen területek közművekkel nem voltak ellátva (van ahol még napjainkban se), így sok helyen igen költséges volt kiépíteni az alpnfrastruktúrát. Ezen településrészek főleg szabálytalanul kifarcellázott telekmérettel, kis lakóingatlanokkal jellemezhetők, valamint szabálytalan utcahálózattal rendelkeznek. Később az ide épült lakóépítmények, nyaralók fokozatosan vesztenek szezonálisukból és lakófunkciót kapnak, megjelenik az egész évben itt élő tulajdonos.

A terület fejlődésében és a kitelepülésben a természeti környezet szépsége volt elsősorban meghatározó, így hát nem meglepő, hogy ezek a területek épültek be a leggyorsabban, majd később a településhatár kitolódásával már kevésbé frekvenciált helyek is beépítésre kerültek. A településeknek sok esetben gondot okoz, hogy az üdülőterületeket nem tudják a lakóövezettől szétválasztani és vegyes övezetek jönnek létre. Ezek a rendszerváltás előtti építkezések hibái, melyek most több önkormányzatnál is gondot okoznak.

A magánkézben lévő üdülők kiadása mellett, a kereslet igényére, kiépültek a kereskedelmi szálláshelyek. A KSH által mérhető idegenforgalmi adatokból kirajzolódik, hogy igyekeztek a szálláshelyek lépést tartani a kiáramló turistákkal, azonban sok helyen a kiépült idegenforgalmi szuprastruktúra a későbbiekben nem kihasználta, így bezárják őket, vagy a kapacitásukat csökkentik.

A jelenlevő és meghatározó idegenforgalom miatt, egyértelmű lenne, hogy ezeken a településeken a szuburbanizáció fellendíti a gazdaságot és városokká, Budapest rekreációs központjaivá válnak. Azonban ez a lépés nem történik meg, hiszen sem a népesség, sem a turizmus mutatószámai nem nőnek olyan mértékben, hogy indokoltá váljon ez a kijelentés. Ezek a városok többnyire tehát megmaradnak azoknak amik voltak, csendes pihenő-üdülőtelepüléseknek. Ennek a példáján ismertettem Nagymaros esetét és ezzel szemben az üdülőkörzet egyik tényleges központját képző Visegrádot.

Nagymaros esetében az üdülőépítési láz az 1980-as évek elején jelentkezett és ez a mostani településképre is hatással volt, hiszen a mai arculat az egykori tömeges üdülőépítés

eredménye. Nagymaros így nem járta végig azt az utat, amit egy ilyen adottságokkal rendelkező település végigjárhatott volna, nem vált a tömeges kitelepülés célpontjává, megrekedt egy bizonyos szinten, mely a városi ranghoz elegendő, azonban ahhoz, hogy kiemelkedjen, már kevés. A településen főleg az alacsonyabb kategóriájú szálláshelyek dominálnak, míg Visegrád a kereskedelmi szálláshelyek központja. Visegrád megtartotta kulturális profilját, az ide látogatók főként emiatt keresik fel, az üdülők építése nem volt annyira jelentős, a rendszerváltás után, pedig egy teljesen idegenforgalmi profilú településsé alakul.

9. Irodalomjegyzék

1. Aubert A. (szerk.) (2012): Magyarország Idegenforgalma – Szakkönyv és atlasz. – Cartographia Tankönyvkiadó, Budapest. 65p.
2. Aubert A. (2000) A turizmus és a területfejlesztés stratégiai kapcsolata Magyarországon – Turizmus Bulletin V. évf. 1. sz.
http://itthon.hu/site/upload/mtrt/Turizmus_Bulletin/01_03/TU44.htm
(letöltés ideje: 2012.11.20.)
3. Berényi I. (2001): Kultúrtáj kutatás európai dimenzióban. Földrajzi Konferencia, Szeged.
4. Csordás L. (2007): A második otthonok kialakulása, funkciója és formái. In: Radics Zs. - Tóth A. (szerk.): Tiszteletkötet Dr. Korompai Gábor 70. születésnapjára, 8 p.
5. Csordás L. (2007): A második otthonok, mint térformáló tényezők – Földrajzi Közlemények CXXXI/IV. pp. 187-199.
6. Csordás L. (2010): A magánüdülők építése és állománya Magyarországon - In: Földrajzi gondolatok határok nélkül II. kötet pp. 183-191.
7. Csordás L. (2007): Szabadidőlakások az Alföldön – Tér és Társadalom. 1993. 3-4 pp. 75-103.
8. Dövényi Z. (szerk.) (2010): Magyarország kistájainak katasztere
9. Hardi T. (2010): Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén – In: Földrajzi gondolatok határok nélkül II. kötet pp.129-153.
10. Kertész Á. (1988): A Dunakanyar – hegyvidék természeti környezetpotenciáljának mezőgazdasági és idegenforgalmi szempontú értékelése. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 168p.
11. Kovács K. (1999): A napos oldalon, avagy a szuburbanizáció a főváros határain innen és túl – Falu Város Régió 3. pp. 3-8.
12. Központi Statisztikai Hivatal (2000): Kiemelt üdülőkörzetünk a Dunakanyar – KSH Kiadó, Budapest. 103 p.
13. Központi Statisztikai Hivatal kiadványai – Megyei Statisztikai Évkönyvek, Idegenforgalmi Statisztikai Évkönyvek
14. Michalkó G. (2005): A turisztikai miliő földrajzi értelmezése - Tér és Társadalom 19. 1. pp. 43-63.

15. Michalkó G. (2007): Magyarország modern turizmusföldrajza – Dialóg Campus Kiadó, Budapest. 288p.
16. Michalkó G. (2010): Boldogító utazás MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 120 p.
17. Puczkó L. - Rátz T. (2005): A turizmus hatásai Aula Kiadó, Budapest. 494p.
18. Sulyok J. (2012): Víz, amiért érdemes útra kelni – Tér és társadalom. 2012/4. pp. 54-71.
19. Tóth G. - Dávid L. (2009):- Az elérhetőség és az idegenforgalom kapcsolata. Tér és Társadalom 2009/3. pp. 45 – 62.
20. Tóth G. - Dávid L. - Bujdosó Z. (2010): A hazai folyók által érintett települések társadalmi-gazdasági vizsgálata – Földrajzi közlemények 2010/2. pp. 189-202.
21. Tóth G. - Dávid L. - Ujvári K. (2010): Észak- és Kelet-Magyarország folyóparti településeinek turizmusa, 2000-2008 In: Turizmus Bulletin 2010/4. pp. 12-19.
22. Tóth G. - Dávid L. - Bujdosó Z. (2010): A hazai folyók által érintett települések társadalmi-gazdasági vizsgálata – Földrajzi közlemények 2010/2. pp. 189-202
23. Tózsá I. (2002): A káros szuburbanizáció – Tér és Társadalom 16. 1. pp. 1-17.

Egyéb források:

24. A 2001. évi népszámlálás. 15. Az üdülők adatai. KSH, Bp., 2004 147 p.
25. Jelentés az 1980. évi népszámlálás üdülőösszeírásnak előzetes eredményeiről Bp, 1980 28 p.
26. Magyarország idegenforgalmi szálláshelyei. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1980, 135 p.
27. A Dunakanyar területfelhasználásának felülvizsgálata a tájvédelem és az idegenforgalom szempontjából: Program tervezet 12 település (Dömös, Esztergom, Leányfalu, Nagymaros, Pilismarót, Pilisszentlászló, Szentendre, Tahitótfalu, Verőce és Kismaros, Visegrád, Zebegegy) általános és összevont rendezési tervének módosításához. 1988. ÉVM - Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium (DKT Megbízó szervezet) ; VÁTI Kht. (DKT Tervező szervezet) ;
28. Nagymaros, Visegrád nagytávú területfelhasználási koncepció. 1986. VÁTI Kht. (DKT Tervező szervezet)
29. Visegrád, általános rendezési terv 1984. VÁTI Kht. (DKT Tervező szervezet) ; Visegrád település (DKT Megbízó szervezet)

30. Dunakanyar Térségi Fejlesztési Tanács, területfejlesztési koncepció - 2011:
Fejlesztési célok - Dunakanyar Térségi Fejlesztési Tanács
31. A Dunakanyar üdülőkörzet hosszú távú fejlesztési programja és regionális
rendezési terve.1989. ÉVM - Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium (DKT
Megbízó szervezet) ; VÁTI Kht. (DKT Tervező szervezet) ;
32. Nagymaros általános rendezési terv 1988. VÁTI Kht.